

Roma Pauloŋe Roma yengât ekap kulemgum katyiŋgiop.

O bukulpine,

¹⁻⁵Yen Roma kapi ambolipŋe Anitâŋe Yesu Kiristohât pat kuyiŋgim yâkât komolân torokatye hop. Nâ Paulo, nâŋe pepa yu kulemgum katyiŋgian.

Yesu Kiristo, Anitâhât nanŋe, Dawitihât senâmbâ gâtŋe

Bukulpine, Anitâŋe Yesu Kiristo hâŋgâŋgumu giop yâkât hoŋ bawa manmâ gaman. Lohimbi hânŋan kulemŋan manmâ araiŋe Kiristohât topŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu biwiyenŋe yâkâlen katŋetgât Anitâŋe menekmâ aposolo âi sâŋ nihimu den pat âlepŋe ekyongom manman. Den pat yakât topŋeâmâ emet inânŋan Anitâŋe poropetelipŋe ekyongomu Miti pepaen kulemguwi ya yuwu tap. Anitâhât nanŋe, Kutdânenŋe Yesu Kiristo yâkŋe Yura nengât tâmbânenŋe, lok pato âlâ, kutŋe Dawiti sâŋ, yâkât senâmbâ gâtŋe. Yawu gârâmâ Anitâŋe kulem âlâ kândâkdâ miop yamâ Yesu Kiristo mumuŋambâ mem yahalop. Yâkât nâŋgâmunŋe Anitâhât nanŋe tâŋ tâŋâk otmap. Otmu Anitâŋe ikŋahâk tep âlep nâŋgânihim nanŋe hâŋgâŋgumu ge nâhâlen tetem aposolo âi sâŋ nihiop. Âi sâŋ nihimu yaŋak benŋe pâku lohimbŋe biwiyenŋe yâkâlen katmâ denŋe lâuŋetgât ya yengâlen ari den pat âlepŋe ekyongom manman. ⁶⁻⁷Yen Roma kapi ambolipŋe Yesu Kiristohât tem lâuwaŋgim

manñetgât Anitâñe wawaeyekmâ yâkât komolân torokatyehop. Yakât otmâ Awoñnenñe Anitâ otmu Kutdânenñe Yesu Kiristo yâkñe enñgatyetñeâk otmâ nâñgâyinñim tihityeñe otmutâ biwi nâñgân nâñgânyenñe hikuakmâ konohâk otmâ sânduk sâekgât nâñgâyinñim ulitgum gaman.

Pauloñe Roma kapi ariwom nâñgâm biwinñe mem manop.

⁸ Topñe katmâ yuwu sâmunne nâñgâñet. Emelâk yeñe Yesu Kiristohât den pat âlepñe nâñgâñetâ bulâñe otmu yâkâlen biwiyeñe katmâ tem lâuwaññim gai yakât den pat yu lohimbi hânñan kulemñan manmâ arañe nâñgâñetâ âilonño otmap. Yakât otmâ Yesu Kiristohât wâtñan kinmâ yeñgât nâñgâm Anitâ Awoñne mepaem mansan. ⁹ Yawu otmâ manmâ Anitâñe âi sâm nihiop ya biwinñe tinñak kepeim pâku lohimbiñe yâkâlen biwiyeñe kepeim manñetgât ya yeñgâlen ari nanñahât den pat âlepñe ya ekyongomune nâñgâm biwiyeñan katñetâ bulâñe yâk yeñgâlen tetem gap. ¹⁰⁻¹² Otmu dop yawuâk Roma kapi ambolipñe Yesu Kiristohâlen biwiyeñe tinñak kepeim manñetâ Anitâhât Wâtñat mâmâñahât Heakñe mâmâñe otyinñiâkgât nanñan. Yawu nâñgâm haonmâ ârândânñ “girawu otmâ takam yekbe” sâm Anitâ ulitguman. Yawu gârâmâ Anitâñe nâñgâñihimu yeñgâlen takawom yanâmâ biwinenñe kepeiakmâ konohâk otmu yan tânahom yâkâlen biwi nâñgân nâñgânnenñe tinñak kepeimunñe kârihem tatbuap. Yawu nâñgâm Anitâ ulitgum manmâ gan ya yâkñe nanñap.

13 Yawu otmâ pâku lohimbi kapi wosapâ me wosapâ mansai yâk yengâlen ari den kâsikum yingimune biwiyene Kiristohâlen katbi. Yakât dopneâk yengât bukulipyene nombotne Anitâhât topne ki nângâmaine Kiristohâlen biwiyene katnetgât yengâlen taka yâkât den pat âlepne ekyongowom. Yakât biwinañe hikuman yamâ mâtâpgât hâum pâpguman. 14-15 Lohimbi kerek ya yengâlen ari den pat âlepne ekyongomune nângâñetgât Anitâñe âi sâm nihiop. Yakât nângâm lohimbi nombotne pepa emetñan yâhâm nângân nângânyene orop mansai otmu nombotne pepa emetñan ki yâhâwi, otmu Girik lohimbi kapi tete manmâ nep âlâlâ tuhumai, otmu pâku lohimbi kâlepñehen me bârâ betñehen manmai, ya hârokne Yesuhât topne nângâñetgât nângâyingim mansan. Yakât otmâ Roma yengâlen taka den pat âlepne ekyongowe sâm biwine hewewen otmu mansan.

16-17 Bukulipne, Yesuhât den pat âlepñahât topne yuwu sâmune nângâñet. Lohimbi âlâ me âlâ, nen Yura lohimbi angoânâk den pat âlepne nângâm Kiristohâlen torokatbin, me yen pâku lohimbi den ekyongomunne yawuâk yâkâlen torokatbi, nen hârokne yâkâlen biwinenñane kepeim mannom yamâ Anitâñe tosanenñe pilâningim manman kârikñahât pat kuningiop yakât bulâñe menom. Anitâ Wâtgât Amboñe yâkâlen biwinenñane kepeim mannom yamâ ki hâum pâpgunom. Den yan yuñe emelâk poropete âlâñe den kulempuop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbi âlâ me âlâñe Anitâhâlen biwiyenñane kepeim tem lâuwanñinomai yamâ manman

kârikņan mannomai.”

Pâku lohimbi yengât topyeņe

¹⁸ Bukulipne, pâku lohimbi yengât nângâm den âlâ yuwu sâmunne nângâņet. Pâku lohimbi yengât topyeņeâmâ yuwu. Yâkņe bukulipyene otmu lohimbi wosaken me wosaken mansaiņe Anitâhât den nângâņetâ bulâņe otmap sâm den ya kurihim Anitâ betbaņgim orotmeme kiņgoņ otmâ mansai. Yakât otmâ Anitâņe pâku lohimbi betyongomu mansai yakât topņe ekyongomune nângâņet. ¹⁹⁻²⁰ Kândik mindikum, Anitâņe ikņe wâtņan kinmâ hân himbim kândikyotgom wahap topņe topņe kalop yapâ gâtņane yâkât topņe ikņiâk tap ya kerek ekmâ nângâmai. Wahap topņe topņe kalop yan ikņe wâtņahât towatņe tetemu ekmai. Ekmâ tat tat memene kârikņe tatbaņgiap yawu nângâmai. Yawu nângâm Anitâ ki ekmain yamâ yâkņe wahap âlâlâ kalop yan ikņe topņe tetemu ekmai. Yakât otmâ Anitâhât topņe ki naņgain sâm irelaknomaihât dop âlâ ki tap. ²¹ Yawu gârâmâ Anitâņe wahap topņe topņe kalop yamâ lohimbi nombotņane yâkât bāt towatņe ekmâ yan ki ewe katmâ mepaemai. Yawu otmâ yaņak nângân nângânyene gulip malap otmu wahap tâņât me hâliņe bia yawuyakât nângâņetâ yahatmap. Yawu nângâm biwi nângân nângânyene maņguakmu nângâņetâ ki keterakmap. ²² Yawu gârâmâ nângân nângânnenņe orop mansain yawu sâm nângâm tâpikgumai. ²³ Yawu nângâm tâpikgum Manman amboņe Anitâ yahat yahatņe yâk betbaņgimâmâ senņe âlâlâ topņe topņe, nâi seloņ, me soņgo bau, me hambe gumbam, umutyene

hâwînetâ kundenyeje tetemu ya mepaemai. Me Porom Lâpio yawuya yengât umutyene hâwim kânângânetâ kinmu yakât nângânetâ bulâne otmu mepaemai.

²⁴ Yawu otjetâ yakât Anitâne betyongomu yeje nângân nângânyejeâk watmâ yuwu otjetâ kiñgoñ otmap. Emet huhumai, me kâwâ konda otmai, me wahap ki orotje otmai. ²⁵ Yâhâ Anitâhât den bulâne hâkânj otmâ bet pilâm den perâkne nângânetâ bulâne otmu Anitâ Hân Himbim Amboñe betbangimai. Betbangim ikñak wahap topñe topñe kalop yakât nângânetâ yahatmu yanâk biwiyenaje kepeim manmai. Yamâ nenâmâ yawu ki otnom. Nenâmâ Anitâ konok mepaem manmâ yâhânom. Ya bonñanâk.

²⁶⁻²⁷ Yâhâ pâku lohimbije manman kiñgoñ manjetâ Anitâne yekmu bâlemu betyongomu yanak yeje engatyeneâk otmâ orotmeme kiñgoñ ya witgum yuwu otmâ manmai. Lohimbi miakmâ orowâk manmai orotmeme ya pilâmai. Yawu otmâ imbilipyenaje loklipyene pilâyekmâ imbi bukulipyene orop ekñâleangim otmâ hilipgumai. Otmu loklipyene gurâ yawuâk imbilipyene pilâyekmâ bukulipyene orop ekñâleangim orotmeme kiñgoñ otmai. Yawu tâpik gupik otmâ manmai yakât huhopñe mesek topñe topñe teteyingimap.

²⁸ Otmu Anitâhât den bulâne nângânetâ nahat otmu betbangim nângâm gulip manmai. Yakât otmâ Anitâne betyongomu biwi nângân nângânyeje gulip malap otmu orotmeme kiñgoñ me âlepñe ya ki ekmâ ketetmai. Yawu otmâ yan

orotmeme kiŋgoŋ otmâ manmai. ²⁹ Orotmeme kiŋgoŋ otneâk nâŋgâmai yamâ yuwu. Kâwâ konda otmai. Me sen buhu buhu oraŋgimai. Me bukulipyenŋe yengât iri sikum me senŋe âlâlâ tatyinŋimap ya ekŋâlem mene sâŋ biwiyenŋe nâŋgâmai. Me dewaeak dewaeak manmai. Me wawi, me misiŋem nemai, me kâirahomai, me nâŋgâm bâleŋgimai. Me ahom hionjakmai. Me bukulipyenŋe yongoŋetâ mumai. ³⁰ Me bukuhât den belâŋgen sâsâ. Me sâŋ bâleŋgimai. Me âwâ mâmâlipyenŋe yengât lauyenŋe ki lâumai. Yawu otmai yan yenahât nâŋgâŋetâ yahatmu Anitâhât nâŋgâŋetâ gemap. Otmu bukulipyenŋe yengât yawuâk nâŋgâŋetâ gemu mem ge karakmai. Otmu wuân me wuân kândikum otŋetâ dondâ bâlewuap yakât nâŋgâŋetâ biwiyenŋanâk kinmap. ³¹ Yawu otmâ hep torehenlipyenŋe, me imi ata, me wârâ tou ya orop we âlep ki nanŋaŋgimai. Me bukulipyenŋe orop den hikumai yamâ ki watmai. Me tepyenŋe kou kâlâp semu kuk oraŋgimai yan kaok ki oraŋgimai. Kuk yawuâk tatmâ yâhâekgât den hâmeân hâluhu sâmai. Me lohimbi âlâ me âlâŋe umatŋe kakŋan manmai ya ki yekmâ nâŋgâyinŋimai. ³² Lohimbi âlâ me âlâŋe orotmeme bâleŋe topŋe topŋe yawuya otmai yamâ hem kâlâwân ge hiliwahonomai yakât Anitâŋe den sâŋ kalop. Lohimbi den ya nâŋgâm heŋgenŋumainŋe kunyenŋe kârikŋe otmâ orotmeme bâleŋe ya tâtâemâk otmâ mansai. Yawu gârâmâ buku nombotŋaŋe orotmeme bâleŋe yawu otmai yamâ yekmâ heronŋe nâŋgâyinŋimai. Pâku lohimbi yengât topyenŋeâmâ yawu.

2

Yura lohimbi yengât topyeje

1-2 Yawu gârâmâ Yura lohimbi yengât nângâm yuwu ekyongomune nângânet. Pâku lohimbiñe orotmeme kiñgoñ otmâ manmai ya yengât manmanyene ya yeje ekñetâ bâlemu nângâm bâleyiñgimai me sâmbâ hâreyiñgimai. Yawu gârâmâ yâkñe otmai yakât dopñeâk yeje gurâ yawuâk otmai. Yakât otmâ yeje sâmbâ hâreyiñgimai yakât dopñeâk Anitâñe yen gurâ sâmbâ hâreyiñgiwuap. Yanâmâ yâkât senñan sâmbâ buiaknomaihât dop âlâ ki otbuap. ³ Pâku lohimbi nombotñe orotmeme kiñgoñ otmâ manmai yamâ Anitâñe sâmbâ hâreyiñgim yakât matñe yingimap yañe ârândâñ otmap, yeje yawu nângâmai. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâñe bukulipyene yengât manmanyene ekmâ nângâm bâleyiñgim sâmbâ hâreyiñgimap yamâ bukulipyenane manman bâlene otmai yawuâk torokatmâ otmai. Yawu gârâmâ sâp patoen Anitâñe orotmeme kiñgoñ wuân me wuângât matñe umatñe yingiwuap yanâmâ lohimbi yawuya ki wangiyekebuap. Yamâ yingimu menomai yakâ. ⁴ Yakât otmâ yuwu ki nângânomai. “Anitâñe wawaenenekmâ kuk in yawu ki otmap. Me ki tepñe kou kâlâp semap. Yakât otmâ yâkñe ki den âiân katnenekmâ matñe umatñe ningiwuap,” yawu ki nângânomai. Yawu nângânomai yamâ nângâm hilipgunomai. Yakât topñe yuwu sâmbâ nângânet. Yeje orotmemeyene kiñgoñ ya bet pilâm Anitâhâlen biwiyenane kepeim manñetgât yâkñe wawaeyekmâ tihityene otbe

sâm mambotyngimap. Yene yakât nângâñetâ porap otmap.

⁵⁻⁶ Nângâñetâ porap otmu kunyene kârikne otmâ betbangimai. Yawu otmâ orotmeme kiñgoñ yawuya torokatmâ otmâ mannomai yamâ sâp patoen Anitâne lohimbi kerek nengât manmannenñahât matne âlâku ikñiâk ikñiâk kâpekningiwuap. Sâp yanâmâ matne âlâhât tipine yingimu menomai.

⁷⁻¹¹ Anitâne Yura lohimbi me pâku lohimbi kerek nengât biwinenñe ekmâ konohâk menduhunenekmâ matne dopnenñan tâñ tâñâk kâpekningiwuap. Otmu sâp patoen Anitâne nângâningimu yahatmu ikne senñan koko salehâk kinmâ manman kârikñan mannom sâm lohimbi nombotñane yâkâlen biwiyenñe kepeim orotmeme âilongo longo otmâ manmai. Yawu otmai yamâ Anitâne nângâyngimu yahatmu nan baralipne koko salek sâm manman kârikñahât bulâne yingimu biwiyene huruñ sâwuap. Yâhâ lohimbi nombotñane yenahât nângâñetâ yahatmu tepyene umatne otmu Anitâhât den kum manman kiñgoñ manmai. Lok yawuyamâ Anitâne kuk otyingim matne umatne yingimu mem hâhiwin dondâ nângâmbisâi.

¹²⁻¹⁵ Anitâne Yura lohimbi me pâku lohimbi kerek nengât biwinenñe ekmâ otbin mewin yakât matne tâñ tâñâk kâpekningiwuap yakât topne sâmune nângâñet.

Anitâne ikne nângân nângânñan tatmap ya Mose ekumu girem den âlâlâ kulemguop. Yakât otmâ Yura lohimbi âlâ me âlâne girem den ya nângâm ki watmai yâhâmâ Anitâne yekmu ki ârândân otmap.

Lohimbi âlâ me âlâņe girem den âlâlâ kerek lâum mansai yâhâmâ yekmu ârândâņ otmap. Yawu gârâmâ Yura lohimbi kerekņe girem den ya lâum hâum pâpgum tosa miai. Yakât otmâ Anitâņe den âiân katyekmâ matņe umatņe yingiwuap.

Yâhâ pâku lohimbi yâhâmâ Anitâņe girem den ya ki ekyongop. Yawu gârâmâ ki nâņgâm yeņahâk otmâ hilipgum tosa memai. Ya âlâkuâk torokatmâ otnomai yamâ yawuâk matņe umatņe yingimu menomai.

Yawu gârâmâ Anitâņe ikņe nâņgân nâņgân ya biwi nâņgân nâņgânyeņan katmu orotmeme âlepņe me orotmeme bâleņe yâhâp yâhâp ya ekmâ kiwili-mai. Yawu otmâ Anitâhât nâņgân nâņgân ya pâku lohimbi âlâ me âlâņe eņgatyenajak otmâ watmai yan girem den ekyongomu watmai yawu oap. Yâhâ yawu otņetâ ârândâņ otmap yan biwiyenę sânduk sâmap. Yâhâ otņetâ bâlemap yaņe biwi nâņgân nâņgânyeņan hâumu otmâ hilipguain sâm biwiyenęan nanęanęimai. ¹⁶ Yakât otmâ den pat âlepņe yakât pâņe konok yuwu sâmune nâņgâņet. Hâmbâi mâne sâp pato tetewuawân Anitâņe sâmu Yesu Kiristone nen hârok biwinenņahât topņe ekmâ sâm hâreningim tihân otmain memain me biwinenņanâk nâņgâmain yakât matņe ya âlâku amboņan amboņan ningiwuap.

Yura lohimbiņe yeņahât nâņgâņetâ yahalop.

¹⁷ Yâhâ Yura lohimbiņe yeņahât nâņgâņetâ yahatmu yuwu sâmai. “Nenâmâ Yura lohimbi. Emelâk Anitâņe nâņgâningimu yahatmu ikņe pat kuningiop. Yakât kakņan Mose ekumu girem den âlâlâ kulemguop yakât topņe nenņahâk

nângâmain. Yakât otmâ Anitâne tihitnenne otmu ikne komot bulâne mansain.” Yawu nângâm yenahât nângânetâ yahatmap. ¹⁸ Yâhâ yeñe yuwu me yawu otñetgât Anitâne sâm kalop yakât topne yuwu nângâmai. “Nenñeâmâ girem den yakât topne nângâm henñengum yañak benñe orotmeme bâleñe ya ekmâ ketetmâ orotmeme âlepñeâk otmain. ¹⁹⁻²⁰ Yawu otmâ girem den ya nângâmunne biwinenñan hâumu manman bulâñahât mâtâp ya teteningimu tâñ tâñâk watmain. Yakât otmâ pâku lohimbine mâtâp ya ki nanñai yâhâmâ Anitâhât den kâsikum yinñimunne nângânomaihât dop tap. Me nombotñane girem den ya ki lâum manmâ mâtâp tâpikgumai yamâ tiripyongomunne mâtâp ya tâñ tâñâk watnomai. Me nombotñane ihilâk mahilâk manmai yamâ kuwikyekmunne âilonño mannomai. Me nombotñane nângânetâ ki keterakyinñimap yamâ ekyongomunne hañ sâyinñiwuap.” ²¹ Yeñe nângâm tâpikgum mâtâp ya tâñ tâñâk ki watmai. Yamâ topne girawuhât otmâ bukulipyene mâtâp ya watñet sâm den kâsikum yinñine sâm oai? Yâhâ lohimbine senñe âlâlâ kombo ki miangñet sâm ekyongomai. Yamâ wongât otmâ yeñe gurâ kombo miangñimai? ²² Me loklipyene me imbilipyene betyenehen ki kionñet sâm ekyongomai. Yamâ benñe yeñe gurâ buku nombotñe yengât imbilipyene orop ihilâk eknâleangñimai. Otmu kasalipyeneñe Porom Lâpio mepaemai ya eknâetâ dondâ bâlemap. Yamâ wongât yeñe gurâ yâk yengât opon kâmbukñan yâhâ Porom Lâpio tatmawân senñe âlâlâ kâmbukñe

sâm katmai ya kombo meyiŋgimai? ²³ Anitâŋe Yura lohimbi nengât nâŋgâm girem den Mose ekumu kulenguop. Yeŋe yakât yawu nâŋgâm yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmap. Yamâ benŋe girem den ya loŋgâeŋetâ pâku lohimbiŋe yekmai yan Anitâhât nâŋgâŋetâ gemap. ²⁴ Den yan yuŋe emelâk poropete âlâŋe den kulenguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Yura kapi ambolipŋaŋe orotmeme bâleŋe otmâ mansai. Yakât otmâ pâku lohimbiŋe Anitâhât nâŋgâŋetâ dondâ gemap.”

²⁵ Otmu yakât torokatmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâŋe Yura lohimbi nâŋgâyiŋgim manman âlepŋahât pat kuyiŋgiop yakât otmâ hâkyeŋe torehenŋan undip tuhuaŋgimai. Yawu tuhuaŋgim girem den tâŋ tâŋâk watmai yanâmâ Anitâŋe nâŋgâyiŋgimap. Yawu gârâmâ girem den ya kumai yanâmâ hâkyenŋan undip tap yakât nâŋgâm undip ki tuhuaŋgiwi yawu yekmu otmap. ²⁶ Yawu gârâmâ pâku lohimbi yeŋgât sâm manman âlepŋahât pat ki kuyiŋgiop yakât otmâ hâkyeŋe torehenŋan undip ki tuhuaŋgimai. Yamâ Anitâŋe ikŋe nâŋgân nâŋgânŋambâ girem den ya Mose ekumu kulenguop. Yâhâ pâku lohimbiŋe girem den ya pâpgumai ya yeŋgât biwiyenŋan Anitâhât nâŋgân nâŋgân tatmap ya tâŋ tâŋâk watmai. Yanâmâ Anitâŋe yekmâ nâŋgâyiŋgimu hâkyeŋe torehenŋan undip tap yawu otmap. ²⁷ Yura lohimbi hâkyeŋe torehenŋan undip tap yeŋe girem den sâlikum topŋe nâŋgâm heŋgengumai yamâ ki lâumai. Yakât otmâ pâku lohimbi hâkyeŋe torehenŋan undip ki tap yaŋe Anitâhât nâŋgân

nângân watmaiŋe sâp patoen yen mem den âiân katyekmâ sâm hâreyiŋginomai. ²⁸ Yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâŋe lohimbi yeŋgât nâŋgâm manman âlepŋahât pat kuyiŋgiop ya girawu yaŋe yakât bulâŋe menomai? Lok yaŋe imbiâk hâkyeŋe torehenŋan undip tuhuangim topyeŋe kurihakmâ lohimbi senyeŋan kinmâ Anitâ mepaemai yâkŋe bulâŋe ya ki menomai. ²⁹ Yâhâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe lohimbi mem hewewenŋ tuhuyekmu Anitâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim mansai yâkŋe bulâŋe ya menomai. Lohimbiŋe Anitâhâlen biwiyeŋaŋe kepeimai ya yeŋgât nâŋgâyŋgimu ârândânŋ otmap. Yaŋeâmâ bukulipyenŋe nâŋgâyŋgŋetâ yahalâkgât ki nâŋgâmai.

3

Anitâŋe Yura lohimbi kerek ki betyongop.

¹ Kândikum emelâk Anitâŋe Yura nengât tâmbâlipnenŋe yeŋgât nâŋgâyŋgimu yahatmu ikŋe pat kuyiŋgiop. Yakât otmâ hâknenŋe torehenŋan undip tuhuangim gamain. Anitâŋe nâŋgâningimap yakât topŋe yuwu tap. ² Anitâŋe ikŋe den bulâŋe ya tâmbâlipnenŋe ekyongomu yakât amboŋe otbi. Yawu otmâ pâku lohimbi yeŋgâlen ari yakât topŋe ekyongonŋet sâm yŋgiop. Sâm yŋgiop yaŋak sâp yiwerenŋe nen meneneksap.

³ Yawu gârâmâ nengâlen gâtŋe kiŋgitŋe orowâkŋe Anitâhâlen biwiyeŋaŋe ki kepeim manmâ gai. Yawu otmâ gai yakât matŋe Anitâŋe nen Yura lohimbi kerek betnongowuap me bia?

⁴ Yamâ bia kârikŋe. Yakât otmâ lohimbiŋe Anitâ

orop biwiyenjañe hikuakmâ konohâk otmu den hikuwi. Den ya kelanġatmâ âlâ sâmai, otmu nombotñe hârem pilâmai. Yawu gârâmâ yâkñe otmai yawu Anitâñe ki otmap. Den yan yuñe emelâk lok âlâñe den kulemguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“O, Anitâ, nenñe otmunñe bâlemap yan den sâm hâreningirâ ekmunñe ârândân merândân otmap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâñe nâñgâm bâlehihiñetâ ki bonñe otmap.”

⁵ Yawu gârâmâ lokġât nâñgân nâñgân watmâ den yuwu ekyongomune ekñet. Nenñe otmunñe bâlewup yan Anitâñe den sâm hâreningimu lohimbijñe nâñgânñetâ sâtñe otmu mepaenomai. Mepaenomai yakât kakñan matñe umatñe ningiwuap yakât otmâ nâñgâm bâlewanġim imbiâk umatñe ningiap yawu sâmunñe ki ârândân otbuap.

⁶ Yawu gârâmâ nenñe otmunñe bâlemap yan Anitâñe imbiâk matñe umatñe ningimap otmuâmâ sâp patoen biwinenñahât topñe nâñgâm den sâm hâreningimu ki ârândân otbuap. Yawu gârâmâ Anitâñe imbiâk mambiâk otningimap yawu ki nâñgânôm.

⁷ Yâhâ nâñgân nâñgân âlâ yuwu ki nâñgânôm. Nenñe Anitâ orop biwinenñe hikuakmâ konohâk otmu den hikuwin. Den yamâ nombotñe hârem pilânôm. Yawu gârâmâ nenñe otmain yawu Anitâñe ki otmap. Yâhâ nenñe den nombotñe hârem pilânôm yanâmâ Anitâñe ki betnongowuap yakât nâñgâm lohimbijñe mepaenomai. Anitâ mepaenomai yan topñe girawuhât otmâ den sâm hâreningim matñe ningiwuap? ⁸ Yâhâ

lohimbiŋe witgum mepaenjetgât nenŋe ihilâk otneâk nâŋgânom yamâ dondâ bâlewuap. Yawu gârâmâ lohimbi nombotŋaŋe imbiâk nâhât ihilâk otmunŋe bâleâkgât nâŋgâmap sâmai. Yawu sâm den haknan sâmai. Lohimbi nombotŋaŋe yawu nâŋgâmai yamâ hâmbâi sâp patoen Anitâŋe matŋe umatŋe yinŋimu menomai.

Nen kerekŋe otmunŋe bâlemu tosa orop man-main.

⁹ Bukulipne, Anitâŋe Yura lohimbi nengât nâŋgâmu yahatmu pâku lohimbi yengât nâŋgâmu gemap me bia? Yamâ bia kârikŋe. Nen Yura lohimbiŋe pâku lohimbi yengât amutyenjan katnenekmu mansain. Yawu ki tap. Nenŋe yen pâku lohimbi orop orotmemenenŋe bâleŋe me manman kiŋgoŋ otmâ gain. Yakât otmâ nen kerekŋe matŋe menomgât pat mansain.

¹⁰ Den yan yuŋe emelâk poropete nombotŋaŋe den kulemgawi ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbi kerekŋe koko salek me uwawapŋe bia ki mansain. ¹¹ Nengâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe Anitâhât nâŋgân nâŋgânŋe girawu tap ya ki nâŋgâm manmain. Me lok âlâ me âlâŋe Anitâ ki ewe katmâ mepaemain. ¹² Otmu Anitâŋe mâtâp yuwuâk watmâ manŋet sâm katningiop yamâ lok kerekŋe tâpikgum mâtâp bâlejan manmâ gain. Yawu gârâmâ lok hârokŋe buku orangim uwawapŋe bia manomgât dop âlâ ki tap. ¹³⁻¹⁴ Otmu lok muŋetâ hanyongomunŋe tâtuk sâm hâkyeŋe korokŋe bâleŋe pilâmap yakât dopŋeâk lohimbi nombotŋaŋe den perâkŋe sâm

bukulipyene kâityongomai. Otmu hâmewuk me soron hambeje yawuyane ningimu mumain yakât dopneâk lohimbi yawuyane bukulipyene orop sâmbâleangimai. Me den bâleje hâiakmai. ¹⁵ Otmu lokje kapam kune sâmbin yawu tepyene kâlâp semu yahatmâ kapam kumai. ¹⁶ Otmu haonmâ ârândân bukulipyene yengât nângâm bâleyingim mem âlâlâ tuhuyekmâ manmanyene hilipgumai. ¹⁷ Yawu otmâ bukulipyene orop biwi nângân nângânyenane ki hikuakmâ konohâk otmap. ¹⁸ Lohimbi yawuyane Anitâhât nângâm ki ewe katmai.” Topnenjeâmâ yawu.

¹⁹⁻²⁰ Otmu Anitâhât den yakât topje yamâ yuwu. Yura lohimbi kerekje yâkât den tem lâuwanjim mannehât girem den âlâlâ Mose ekumu kulemguop. Yawu gârâmâ nenje yâkât girem den ya watmâ tem lâuwanjiman yamâ hâum pâpgumain. Yakât otmâ nenje pâku lohimbi orop yâkât senjan kinmâ sârereakmunje nenekmu ârândân otbuapgât dop âlâ ki tap. Yâhâ yâkât girem den nângâmain yan biwinenjan hâumu tosa orop mansain sâmbanangim anjolakmain.

Kiristone manman bâlejahât pangonâmbâ holanenehop.

²¹ Yawu gârâmâ Anitâje tosanenje pilâningim tihitnenje otmap yakât mâtâp ânje teteop. Yakât topje nângâmunje keterakningiâkgât emet inânjan Mose otmu poropete lok nombotjane den kulemguwi. Yawu gârâmâ mâtâp ânje yane girem den hângje orop ki lâuaksawot. Mâtâp ânje yakât topjeâmâ yuwu. ²²⁻²⁴ Nen Yura lohimbi otmu yen

pâku lohimbi dop konohâk mansain. Topnenne kâsiwahomunne ikñiâk ikñiâk otbuapgât dop ki tap. Nen kerekne otmunne bâlemu tosa orop manmain. Yawu manmunne Anitâne nenekmu ki ârândân otmap yawu nângâmain. Yawu gârâmâ Anitâne ikñahâk wawaenenekmâ Yesu Kiristo hângângumu ge sâreerenekmâ kawenennan kinmâ howanân kuñetâ muop. Yâkâlen biwinenñaje kepeim manmunne Anitâne nenekmu ârândân otmu Kiristonje manman bâleñahât pañgonâmbâ holañnenehop.

25-26 Otmu yakât torokatmâ sâmune nângâñet. Emelâk embânân tâmbâlipnenñaje orotmeme bâleñe otmâ manbi yakât matñe Anitâne in yawu ki yingio. Yawu gârâmâ orotmeme bâleñe otminiwi yakât nângâmu dondâ bâleop yakât topñe tetekñan eknehât ikñe nanñe Yesu Kiristo hângângumu ge nengât toсахât otmâ muop. Yawu otmu biwinenñe yâkâlen katmunne Anitâne nengât kaok nângâñingim tosanenñe pilâningio.

27-28 Den ekyongoan yukât topñe yuwu sâmune nângâñet. Nenñahâk otmâ Anitâhât girem den tâñ tâñâk lâum manmâ gamunñe nenekmu ârândân otbuapgât dop tap me bia? Yawu bia. Yawu tap mâne nenñe hâknennje mepaembâin. Yakât otmâ mâtâp konok tap yamâ yuwu. Yesu Kiris-tohâlenâk biwinenñaje kepeim manmunñe Anitâne nenekmu ârândân otmap.

29 Yakât otmâ yuwu sâmune nângâñet. Anitâ Tihit tihit ambonñaje engat yâhâp ki otmap. Yawu otmâ nen Yura lohimbi otmu pâku lohimbi mâtâp ikñiâk ikñiâk ki sâm ningio. Yâhâmâ

tihitnenŋe otbe sâm menduhunenekmâ mâtâp konohâk sâm ningiop tap. ³⁰ Yakât otmâ nen Yura lohimbi otmu pâku lohimbi orop Yesu Kiristohâlen biwinenŋaŋe kepeim manmain yanâmâ Anitâŋe nenekmu ârândânŋ otmap. ³¹ Yawu gârâmâ Moseŋe girem den âlâlâ kulemguop ya ki gulip olop. Yakât otmâ nenŋe biwinenŋe yâkâlen kepeim denŋe tem lâuwaŋgim manmain yan girem den ya lâumunŋe nengâlen bulâŋe tetemap yawu oap.

4

Awarahamŋe Anitâhâlen biwiŋaŋe kepeim manop.

¹ Nengât tâmbânenŋe âlâ, kutŋe Awaraham sâm, yâkŋe manman girawu manmu Anitâŋe ekmu ârândânŋ olop ya ekmâ nâŋgâne. ² Awarahamŋe ikŋahâk otmâ manman âilonŋo manmu yakât Anitâŋe ekmu ârândânŋ olop mâne ikŋahâlâk nâŋgâmu yahatbâp. Yawu gârâmâ ikŋahât ki nâŋgâmu yahalop. ³ Yakât topŋe Moseŋe kulemguop ya yuwu tap.

“Anitâŋe Awarahamgât pat sâm kuwaŋgiop ya Awarahamŋe nâŋgâm yâkâlen biwi nâŋgân nâŋgânŋaŋe kepeim biwi yâhâp ki otmâ manop. Yawu otmâ manmu Anitâŋe biwiŋe ekmu ârândânŋ olop.”

⁴ Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nenŋe âi tuhum manmain yakât hâmeŋe sâm tewetsenŋe ningimai. Yâhâ tewetsenŋe ningimai yan “Âo, tewetsenŋe yiŋgiain yuâmâ tep âlep nâŋgâm in kâsikum yiŋgiain,” yawu ki sâmai. Âi tuhumain yakât

hâmeŋe sâŋ tewetsenŋe ningimai. ⁵ Yâhâ Anitâŋe yeŋe otmai yawu ki otmap. Lok âlâ me âlâŋe nengât tosa pilâningiâk sâŋ Anitâhâlen biwiyenŋe kepeim manmai ya yeŋgât biwiyenahât topŋe nâŋgâm tosayeŋe pilâyinŋimap. Yâhâ lok nombotŋaŋe nenŋahâk yu ya tuhunom yakât matŋe tosanenŋe pilâningiwuap yawu sâmai yamâ ki nâŋgâyinŋimap. Topŋe yawu tap.

⁶ Otmu tâmbânenŋe Dawitiŋe yakât topŋe nâŋgâop yamâ yuwu. Anitâŋe nengât orotmeme bâleŋe me âlepŋe ya ki ekmâ ketetmâ yakât dopŋan matŋe kâpekningimap. Yawu otmâ lok âlâ me âlâŋe biwiyenŋe yâkâlen katŋetâ tatmap ya yeŋgât nâŋgâyinŋimu ârândân otmap. Lohimbi yawuyaŋe heronŋe kakŋan manmâ otbi mewi yakât ki gorâyinŋiwuap. Dawitiŋe yawu nâŋgâm yan den kulenguop yamâ yuwu tap.

⁷ “Lok âlâ me âlâŋe orotmeme bâleŋe otminiwi ya yeŋgât tosa Anitâŋe pilâyinŋim yakât ki nâŋgâwuap. Lohimbi yawu yaŋeâmâ biwi heronŋe nâŋgâmai. ⁸ Yawu manmunŋe Anitâŋe matŋe umatŋe ki ningiwuap nâŋgâm heronŋe kakŋan mannomai.”

⁹ Yâhâ heronŋe kakŋan manmâ yâhânomai yakât Dawitiŋe kulenguop yamâ Yura lohimbi nen konok meneneksap me bia? Yamâ bia. Yen pâku lohimbi orop heronŋe kakŋan mannomgât kulenguop. Yakât otmâ Awarahamŋe olop yakât den pat Moseŋe kulenguop ya yâhâpŋe ekne. Yamâ yuwu tap.

“Anitâŋe Awarahamgât pat kuwaŋgiop ya nâŋgâm biwi nâŋgân nâŋgânŋaŋe Anitâhâlen

kepeim biwi yâhâp ki otmâ manop. Yawu otmâ manmu Anitâñe ekmu ârândân olop.”

¹⁰ Yâhâ Awarahamñe girawu olop yakât Anitâñe ekmu ârândân olop? Iknjak hâkñe torehenñan undip tuhuahop yakât otmâ Anitâñe ki ekmu ârândân olop. ¹¹ Anjoân hâkñe torehenñan undip ki tuhuahop yan Anitâñe pat kuwañgiop yakât nângâm biwi nângân nângânñañe yâkâlen kepeim biwi yâhâp ki olop. Yawu otmu Anitâñe ekmu ârândân olop. Ekmu ârândân olop yakât kakñan yakât nelâmnohomap sâh hâkñe torehenñan undip tuhuahop. Yakât topñe yuwu sâh mune nângânjet. Awarahamñe hâkñe torehenñan undip ki tuhuahop yan Anitâñe biwiñe ekmu ârândân otmu pat kuwañgiop. Yakât otmâ pâku lohimbi hâkyeñe torehenñan undip ki tuhuangim mansaiñe Anitâhâlen biwiyenñañe kepeim manñetâ yekmu ârândân otmap. Yakât otmâ emelâk Awarahamgât pat kuwañgiop ya yawuâk kuyiñgimu yâkât sen mansai. ¹² Otmu Yura lohimbi hâknene torehenñan undip tuhuangimain nengu Awarahamñe olop yawuâk otnom otmuâmâ Anitâñe nengât nângâmu Awarahamgât sen bulâñe otbuap.

¹³ Yâhâ Anitâñe girem den Mose ki ekumu kulemgup yan Awarahamñe biwiñe yâkâlen kepeim manop. Yawu manmu Anitâñe ekmu ârândân olop. Yakât otmâ hân himbim kândikyotgowân wahap topñe topñe katmu yapâ tetem sambe sambe oap ya galemgum yâhâmbisâi sâh Awaraham otmu yâkât sen orowâk kuningiop. ¹⁴ Yakât topñe yuwu sâh mune nângânjet. Anitâñe Awarahamgât pat kuwañgiop

yakât bulâñe mene sâñ nennahâk yu ya otmâ menomgât dop talop mâñe Anitâñe pat kuwañgiop ya hârem pilâmbâp. Yakât otmâ Anitâhâlen biwi nâñgân nâñgânnennañe kepeim tem lâuwañgim manbâingât mâtâp biatbâp.

¹⁵ Yâhâ lohimbi kerekñe nennahâk Anitâhât den lâum pâpgumain. Yawu torokatmâ mannom yakât matñe Anitâñe kuk otningim matñe ningimu menom. Yawu gârâmâ Anitâñe girem den ki sâñ kalop mâñe, ki tatbâpgât otmâ ki kumbâin. Yawu gârâmâ lohimbi kerekñe lâum pâpgum gamunñe bâleop.

¹⁶ Awarahamñe Anitâhâlen biwiñañe kepeim manmu ekmu ârândâñ otmu pat kuwañgiop. Yawu gârâmâ nenñe yawuâk Anitâhâlen biwinennañe kepeim mannom yakât emet inânñan ikñe engatñeâk otmâ nengât sâñ pat ya torokatmâ kuningiop. Pat yakât bulâñe biatningimapgât nenñe biwinennañe Anitâhâlen kinmap me bia ya ikñak ekmâ nâñgâmap. Otmu girem den lâumain me ki lâumain yakât ki nâñgâmap. Topñe yuwuhât nen Yura lohimbi otmu pâku lohimbi orop biwinennañe yâkâlen kepeim Awarahamgât sen bulâñe mansain. Yakât otmâ pat kuwañgiop yakât bulâñe hâmbâi menom. ¹⁷ Yakât otmâ Anitâñe Awarahamgât pat kuwañgim yuwu sâñ ekuop.

“Nâñe lohimbi komotñe komotñe gâhât sen sâñ katyekmune nâñgâhilihñetâ yahatbuap.” Den yawu tap.

Awarahamñe biwiñe Anitâhâlen tiñâk kepeim manmu ekmu ârândâñ olop yakât otmâ pat kuwañgiop ya ki hârewañgiwuap. Pat ya tetewuap yakât emet inânñan nâñgâm kuwañgiop. Yakât

otmâ ikṅak nâṅgâop ya yawuâk tetem henḡenḡuop. Otmu Awarahamḡât pat kuwaṅgiop ya nengâṅ torokatmâ kuningiop ya menomḡât lohimbi kerek mumuṅambâ mem yahatnenekbuap. ¹⁸ Yakât Anitâṅe Awaraham ekuop ya yuwu tap.

“Gâhât biwihambâ kâu pato kândâkdâṅe hurunduṅ sânomai.”

Yawu sâṅ ekumu nâṅgâmu bulâṅe otmu ya tetenihiâk sâṅ biwiṅaṅe kepeim biwi yâhâp ki otmâ manminiop. Yawu manop yakât otmâ Yura lohimbi me pâku lohimbi nen kerekṅe yâkât sen bulâṅe mansain. ¹⁹ Yâhâ Awarahamḡât yambu 100 otbomâk otmu yan Anitâṅe pat kuwaṅgim den hikuop. Yawu otmâ naom membâwâtḡât dop yamâ emelâk wangimu kâsi manmâ gaowot. Yawu manoworâke yamâ Awarahamḡât biwiṅe ki giop. ²⁰⁻²¹ Yawu manmâ Anitâhât den yakât nâṅgâṅ biwi yâhâp ki otmâ manmâ gaop. Anitâṅe pat kuwaṅgiop yakât bulâṅe mem tetenihiwuap sâṅ biwiṅaṅe yâkâlen kepeim kârikṅe otmâ manminiop. ²² Yawu nâṅgâṅ manminiop yakât Anitâṅe ekmu ârândâṅ olop. ²³ Anitâṅe den Awaraham ekuop yamâ yâkât konok nâṅgâṅ ki sâop. Nen Awarahamḡât sen bulâṅe mansain nen kerek nengâṅ sâop. ²⁴⁻²⁵ Anitâṅe Kutdânenṅe Yesu âi sâṅ waṅmâ hâṅgâṅumu ge tosanenṅahât otmâ sârerenenekmâ kawenenṅan kinmu kasalipnenṅaṅe kuṅetâ muop. Yakât nâṅgâṅ nenṅe Anitâhâlen biwinenṅaṅe kepeim manmunṅe nenekmu ârândâṅ otbuap nâṅgâṅ Kutdânenṅe Yesu mumuṅambâ mem yahalop.

5

Anitâje kaok nângâningimap yakât nângâm heronje otbisâin.

¹ Kutdânenne Yesu Kiristone tosanenjahât otmâ muop yâkâlen biwinenjañe kepeim manmunne Anitâje nenekmu ârândâñ otmu kaok nângâningimap yamâ topñe yuwu. ² Anitâje ikñe engatñeâk otmâ tihitnenne otbe sâm Yesu Kiristo hângângumu ge muop. Mum yahatmâ nenne Anitâ orop mannomgât mâtâp âñe mem teteningim yâkâlen yâhâop. Yawu olop gârâmâ nenne biwinenjañe yâkâlen kepeimunne Anitâje tihitnenne otmu manmain. Yâhâ yâk orop himbimân mannom yakât nângâm heronje otmâ biwinenjañe kepeim manmâ yâhânom. ³⁻⁴ Yawu gârâmâ biwinenjañe Kiristohâlen kepeim manmunne lok nombotjañe nângâm bâleningim mem âlâlâ tuhunenekmai. Yawu tuhunenekmaiâke yamâ benne biwinenjañe ki orotok sâmâp. Yakât otmâ Anitâje nenekmu ârândâñ otmu orowâk himbimân mannomgât pat kuningiop yakât bulâñe menom nângâm mannom. ⁵ Yawu manmunne Anitâje wawaenenekmâ ikñe Wâtgât mâmâñahât Heak hângângumu ge biwinenjañe mem hewewenñe tuhumu yâkât wâtñan manmâ yâhâm bulâñe menom.

⁶ Yâhâ nen lok bâleñe nenñahâk tânahom pat yakât bulâñe menomgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ bulâñahât pâpgumaingât Anitâje Kiristo kawenenñan kinmâ mumbuap sâm sâp kalop ya ekmu ârândâñ otmu hângângumu ge nengât sâm muop. ⁷ Yakât topñe nângâñetâ keterahâkgât

nenjan hâum yuwu sâmunen nângânet. Bukunenne âlâne tânnongom uwawapne bia manmap ya kasalipnane taka kune sâm otnomai yanâmâ nenjan gâtne lok âlâne bukunenjahâlângen otmâ nângâmu herone otmu sârerem kinmu kujetâ mumbuap. Yâhâ bukunenne âlâne girem den ya tân tânjâk watmap yamâ kalemne orop ki manmap. Yâhâ kasalipnane taka kune sâm otnomai yanâmâ nen kerekne yâkâlingen otmâ ki sârerenom. “Otmâ ambonne ikjahâk sârereahâk,” sânom. ⁸ Yawu gârâmâ nenne bukulipnenne otyingimain yawu Anitâne ki otningimâp. Nenne otmunne bâlem gaop yan tosa orop manminiwin yan Anitâne wawaenenekmâ ikne nanne Kiristo hângângumu ge sârerenenehop. Sârerenenekmâ kinmu kujetâ muop yan Anitâhât biwine ekmain. ⁹⁻¹⁰ Yâhâ nenne embânân manmâ gawin yan Anitâ betbangimunne nângâm bâleningimu manbin. Yawu gârâmâ nanne hângângumu ge kawenenjan kinmu kujetâ muop. Kujetâ muop yâkâlen torokatmunne Anitâne nenekmu ârândân otmu kaok nângâningiop. Yawu otmâ buku otningim Kutdânenne mumunambâ mem yahalop. Yakât otmâ manman kârikjan katnenekmu orowâk manmâ yâhâmbisâin. Yakât nângâmune uruk uruhâk otmâp. ¹¹ Otmu Kutdânenne Yesu Kiristohâlen biwinenjan kepeimunne Anitâne buku otningiop yawu nângâm mepa sanjan otbangim herone kakjan mannom.

Aramne Anitâhât den kuop yakât huhopne mumu teteop.

12 Yawu gârâmâ embânâmbâek orotmeme bâleŋe otminiwi yakât matŋe mum gaminiwi. Yakât topŋe yuwu sâmunne nânġâŋet. Tâmbânenŋe Aramŋe Anitâhât den kum otmâ hilipguop yakât matŋe Anitâŋe mumuhât pat kuwaŋgiop. Yawu otmu yapâek orotmeme bâleŋe torokatmâ otmâ gaŋetâ gaŋetâ sâp yiwerenŋe yuâmâ nen kerekŋe yawuâk otmâ gain. Yakât otmâ mumuhât pat mansain. 13-14 Yâhâ embânân Aramŋe Anitâhât den ya loŋġem otmâ tâpikguop. Otmu yapâek Anitâhât nelâm yongomu enġatyeneâk watmâ otŋetâ bâleminiop yakât huhopŋe mum gara gara otbi. Yawu gârâmâ Anitâŋe ġirem den âlâlâ Mose ki ekumu kulemguop yan yawu otbi. Yawu otbi otmu Aramŋe kândikum Anitâhât den kum otmu bâleop ya orop ki lâuahowot, yawu nânġâmain.

Yâhâ den sâm aran yukât topŋe nânġâŋetâ keterahâkgât Aram yet Yesu Kiristo yetġât sâwe. 15 Yâk yetġât topyetŋe ikŋiâk ikŋiâk yakât otmâ manmangât mâtâp yâhâp tiripnongowot. Âlâ yuwu. Aramŋe otmâ tâpikguop yapâek lohimbî kerekŋe orotmeme bâleŋe otmain. Yawu otmâ mumuhât pat manmâ gain. Otmu benŋe âlâmâ yuwu. Anitâŋe ikŋe enġatŋeâk otmâ tihitnenŋe otmâ manman kârikŋahât pat kuningiop yakât topŋe ikŋiâk tap. Yakât bulâŋe meŋet sâm Yesu Kiristoŋe nânġâningim ge lohimbî kerek nengât sâm muop. Yakât otmâ yâkâlen biwinenŋe kepeim manmunŋe menenekmu ikŋe orowâk manmâ yâhâmbisâin. Yakât nânġâmune uruk uruhâk otmap.

16-17 Otmu Aram yet Yesu Kiristo yetġât

manman bulâñe yamâ ikñiâk ikñiâk oap. Aramgât yan yakâlâk sâwe. Aramñe Anitâhât den loñgâem otmâ tâpikguop yanâk yakât matñe “mumbuap” sâm hârewañgiop yapâek mumu yu teteop. Yâhâ Yesu Kiristoñe âwâñahât denñe tem lâuwañgim nengât tosanenñahât otmâ kawenenñan kinmu kuñetâ mum yahalop. Yâkâlen biwinenñañe kepeimunñe Anitâ Awonñenñañe nâñgâningim lok kiñgitñe orowâk tosanenñe pilâningiop. Pilâningim ikñahâk tihitnenñe otmu orowâk manman kârikñan mannom.

Kiristoñe manman kârikñahât mâtâp meningiop.

18-19 Yakât otmâ yuwu nâñgânôm. Anjoân Aramñe Anitâhât den loñgâem otmâ tâpikguop yapâek lohimbi kerekñe orotmeme bâleñe otmâ gawi. Yakât otmâ Anitâñe Aramgât “mumbuap” sâm hârewañgiop. Yakât dopñeâk munomai sâm den sâm hâreyiñgiop. Topñe yawuhât nen mumuhât pat manmâ gain. Yawu gârâmâ Yesu Kiristoñe âwâñahât denñe tem lâuwañgim kawenenñan kinmu kuñetâ mum yahalop. Yâkâlen biwinenñañe kepeimunñe manman bâleñahât pañgoñâmbâ menenekmâ manman kârikñahât pat kuningiop.

20-21 Anitâñe girem den âlâlâ Mose ekumu kulemguop yakât yuwu sâmune nâñgânjet. Anjoân Anitâñe ikñe nâñgân nâñgân lohimbi biwiyenñan kalop ya ki watmai. Lohimbiñe yeñe engatyeneâk watmâ otñetâ bâlem gaop. Yawu gârâmâ girem den âlâlâ Mose ekumu kulemguop ya otmâ hilipguminiwin yakât sâlikum nâñgâmunñe topnenñe tetemu añulakbin. Añulakmâ yan

mumuhât pat otbin yakât nângâmunje biwinenje giop. Yakât otmâ biwinenje dondâ gemu bâlemain sâm Anitâje ikje engatjeâk otmâ Yesu Kiristo hângângumu ge manman kârikjahât mâtâp meningiop. Yakât otmâ nenje yâkâlen biwinenjañe kepeimunje âwâñañe nenekmu ârândân otmap. Yawu otmâ manman kârikjahât kapiân yâhâmunje orowâk manbisâin.

6

Manman bâleje bet pilâwin ya âlâkuâk ki miwirikum mannom.

¹ Den ekyongoan yukât topje yuwu ki nângânom. “Yesu Kiristone sârerenenekmâ kawenenjan kinmu kuñetâ muop. Yakât otmâ Anitâje nenekmu ârândân otmu haonmâ ârândân tosanenje pilâningimap. Tosanenje yawu pilâningim yâhâwuap nângâm orotmeme bâleje ya witgum otmâ yâhânom.” Yawu nângâmain yamâ nângâm hilipgumain. ² Mâtâp yawuya âlâ ki tap. Emelâk Kiristohâlen biwinenje katmâ manman bâleje bet pilâwin ya girawuhât otmâ miwirikum witgum otmâ mannom. Ya ki orotje. ³ Yakât topje teteâkgât den âlâen hâum sâmune nângâñet. Kiristo kuñetâ mumu hanguwi. Yâhâ yâkâlen biwinenjañe tiñâk kepeiwin yan manmannenje hângije ya biatningimu Kiristone muop yakât dopjeâk toen katnenekbi. ⁴ Anitâ Wâtgât Amboñe ikje wâtñambâ Kiristo mumuñambâ mem yahalop yakât nângâmunje âlâ kândâkdâ otmap. Otmu yakât dopjeâk mâmâñe otningimu manman âiñe mem denje tem lâuwanjim mannehât

nângâmap. Yakât otmâ Kiristohâlen torokatmâ manmannenŋe bâlene bet pilâwin ya girawuhât otmâ miwirikum witgum otmâ mannom. Ya ki orotŋe.

⁵ Nenŋe Kiristohâlen biwinenŋaŋe hikuakmâ konohâk otmâ mansain. Yakât otmâ Kiristoŋe manmanŋe ki alitmâ muop yakât dopŋeâk manmannenŋe hângiŋe ya pilâwin. Yawu gârâmâ Anitâŋe Kiristo mumuŋambâ mem yahalop yakât dopŋeâk sâp pato tetewuawân mumuŋambâ mem yahatnenekmu Kiristo orowâk biwinenŋaŋe hikuakmâ konohâk otmu mannom. ⁶⁻⁷ Yawu gârâmâ nenŋe otmâ hilipgumunŋe Anitâŋe nâŋgâm bâleningiâkgât Bâleŋahât Amboŋe, Satanŋe mem lohotŋe tuhunenekmap. Yawu gârâmâ nen munom yan yâkŋe mem lohotŋe tuhunenekmu otmunŋe bâlewupgât mâtâp ki tetewuap. Yakât otmâ yuwu nâŋgâmain. Sâp yiwerenŋe yu Satanŋe mem lohotŋe tuhunenekmu hoŋ bawanŋim otmunŋe bâlemap yakât mâtâp ya biatningiâk sâm Kiristoŋe manmanŋe pilâm howanân kuŋetâ muop. Yakât dopŋeâk manmannenŋe hângiŋe pilâwin. ⁸ Yawu otbin yaŋak Kiristoŋe mumuŋambâ yahatmâ manman âiŋe mem tatmap yâkâlen biwinenŋaŋe kepeim mansain. Yakât otmâ manman yawuya haŋgalakmâ orowâk manbisâin, yawu nâŋgâmain. ⁹⁻¹⁰ Yâhâ Yesu Kiristoŋe muowân lohimbi kerek nengât orotmeme bâlene yakât matŋe mem tosanenŋe pilâningiop. Yawu otmâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahalop. Yahatmâ tap gârâmâ Mumuhât Amboŋe Satangât amutgen ki manmâ yâhâpŋe mumbuap. Ya bia kârikŋe. ¹¹ Otmu yakât dopŋeâk nenŋe Mumuhât Amboŋe

Satan betbangim Anitâ konok mepaem denŋe tem lâuwangim mannehât Yesu Kiristone âwâŋahâlen yâhâmu orowâk tawot.

¹² Nenne Yesu Kiristohâlen biwinenŋaŋe kepeim mansain. Yakât otmâ biwinenŋambâ nâŋgân nâŋgân bâleŋe âlâlâ tetewuap ya bet pilâm Manman Bâleŋahât Amboŋe ki hoŋ bawaŋginom. ¹³ Yawu otmâ yan nâŋgân nâŋgân ya ki watmâ otmâ hilipgunom. Yawu gârâmâ emelâk hiliwahonomgât pat otbin ya Anitâŋe hârem manman kârikŋahât pat kuningiop. Yakât otmâ yâkât wâtŋan kinmâ hoŋ bawaŋginom tâŋ tâŋâk mannom. ¹⁴ Anitâŋe ikŋe enŋatŋeâk otmâ wawaenenekmâ girem den âlâlâ papatolipnenŋaŋe yeŋe enŋatyeneâk watmâ kulemguŋetâ ya lâuminiwin yapâek holaŋnenehop. Holaŋnenekmâ mâmâŋe otningimu tem lâuwangim orotmeme bâleŋe ki miwirikum Bâleŋahât Amboŋe hoŋ bawaŋginom.

Manman Âleŋahât Amboŋe Anitâ hoŋ bawaŋginom.

¹⁵ Girem den âlâlâ ya tâŋ tâŋâk watnomgât dop ki olop. Yakât otmâ Anitâŋe ikŋe enŋatŋeâk otmâ wawaenenekmâ yapâ holaŋnenehop. Yawu otningiopgât otmâ nenŋe ihilâk mahilâk manmâ ki gorâningiwuap nâŋgânom me? Yamâ bia. ¹⁶ Nenne lok âlâ me âlâhât amutgen manmain yamâ hoŋ bayingimain. Yakât otmâ yeŋe orotmeme bâleŋe tâtâemâk otnomai yanâmâ Bâleŋahât Amboŋe hoŋ bawaŋginomai. Yakât matŋe Anitâŋe betyongomu ge hiliwahonomai. Yawu gârâmâ yeŋe Anitâhât den tem lâuwangim

orotmeme âlepņeâk otmâ mannomai yanâmâ yekmu ârândâņ otbuap. ¹⁷⁻¹⁸ Topņe yuwuhât Anitâ mepaeman. Kândikum emelâk yeņe orotmemeyeņe bâleņe otmâ manmâ Bâleņahât Amboņe hoņ bawaņgiminiwi. Yawu gârâmâ Yesu Kiristohât den pat âlepņe nâņgâņetâ bulâņe otmu tiņâk kepeim tâņ tâņâk lâuwi. Yâhâ Bâleņe Amboņahât paņgoņâmbâ Anitâņe holaņyekmu yapâek hoņ bawaņgim gamai. Yakât nâņgâm Anitâ mepaeman. ¹⁹ Yâhâ den umatņe sâm aran yu topņambâek ekyongoan mâne in yawu ki nâņgâm heņgeņgumbâi. Yakât otmâ topņe tipiņe nâņgâņetâ keterahâkgât lok nenņe orotmemenenņan hâum ekyongoan. Yakât ki nâņgânihiņetâ bâlewuap. Kândikum emelâk orotmeme bâleņe otne sâm kendaņgim girem den hârohâk longâeminiwi. Yawu gârâmâ sâp yiwerene yuâmâ orotmeme âlepņeâk otmâ tânahom mannomai.

²⁰ Kândikum emelâk Bâleņahât Amboņe hoņ bawaņgim orotmeme bâleņe otminiwi yan orotmeme âlepņe yakât ki nâņgâminiwi. ²¹ Yâhâ sâp yiwerene yuâmâ otbi mewi yakât nâņgâm aņulakmâ mansai. Emelâk otbi yamâ bulâņe wuân menom nâņgâm ya otbi? Orotmeme bâleņe ya witgum otmâ mansaiņe hiliwahonomai. ²² Yawu gârâmâ Yesu Kiristone bâleņahât paņgoņâmbâ holaņyekmu Anitâhâlen biwiyeņeņe tiņâk kepeim hoņ bawaņgimai. Yakât bulâņe yamâ Anitâņe yekmu ârândâņ otmap. Otmu hâmbâi manman kârikņan mannomai. ²³ Yakât topņe yuwu sâmune nâņgâņet. Lohimbi âlâ me âlâņe Bâleņahât Amboņe hoņ bawaņgim orotmeme bâleņe otmai yakât matņe ikņe orowâk hiliwahonomai. Yawu gârâmâ An-

itâñe ikñe engatñeâk wawaenenekmâ Kutdânenñe Yesu Kiristo hângângumu ge mum yahalop. Yawu olop gârâmâ lohimbi âlâ me âlâñe yâkâlen biwiyenñe kepeim mannomai yamâ meyekmu orowâk manmâ yâhâmbisâi.

7

Lohimbiñe miakmai yan hâum sâop.

¹ Bukulipne, yuwu sâmu nângâñet. Papatolipnennñe yeñe engatyeneâk watmâ girem den topñe topñe ekyongominiwi ya lâum manmunñe nenekñetâ ârândân otmap. Yawu gârâmâ munomân mâtâp yañe biatbuap. Yakât topñe yeñe emelâk nângâm henñeguwi. ²⁻³ Yakât otmâ den âlâen hâum sâmune nângâñet. Lohimbi miakmai yan papatolipnennñe girem den âlâ yuwu ekyongomai. Imbi yañe ikñe engatñeâk otmâ lokñe pilâm ari lok ondrop ki membuap. Yawu gârâmâ imbi yañe lokñe tatbuap ya pilâm lok ondrop orop ari manbuap yanâmâ lokñe betñehen kionmâ girem den ya loñgâeap sânomai. Yâhâ lokñe bâlemu manmâ imbi kambut yañe lok âlâ ari membuap yanâmâ girem den ya ki loñgâewuap. ⁴ Den hâum yan yukât topñe yuwu tap. Yesu Kiristonje nengât sâmu muop yan papatolipnennñe yeñe engatyeneâk watmâ girem den ekyongonñetâ kulemguwu ya pesuk sâop. Yakât otmâ yâkâlen biwinennñe kepeiwin yanâmâ girem den âlâlâ yañe yawuâk pesuk sâningiop. Yakât otmâ Kiristonje mumuñambâ yahalop yâk orop biwinennñe hikuakmâ konohâk otmu yâkât wâtñan kinmâ Anitâ hon

bawaŋgim manmain. ⁵⁻⁶ Otmu torokatmâ sâmunê nâŋgânet. Anŋoân papatolipnennaje yeŋe enŋatyeneâk watmâ girem den topŋe topŋe ya tâŋ tâŋâk lâunomai sâm ningiwi. Yamâ benŋe girem den lâum pâpguminiwin. Lâum pâpguminiwin yan biwinennambâ nâŋgân nâŋgân bâleŋe âlâlâ teteminiop. Yakât otmâ girem den ya nâŋgâmunŋe biwinenŋan hâunenekminiop. Biwinenŋan hâunenekmu tepnenŋe yahatmu otneâk nâŋgâm Mumuhât Amboŋe hoŋ bawaŋgiminiwin. Yâhâ Kiristoŋe yapâ holaŋnenekmu Anitâhât Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe mem hewewenŋe tuhunenekmu Anitâ hoŋ bawaŋgimain.

Girem den nâŋgâmunŋe biwinenŋan hâumap.

⁷ Papatolipnennaje yeŋe enŋatyeneâk watmâ girem den âlâlâ ekyongominiwi yapâ Kiristoŋe holaŋnenedop yan biwinenŋe hewewenŋâk otmu Anitâ hoŋ bawaŋgimain. Yakât otmâ Anitâŋe girem den Mose ekumu kulemguoŋ yakât bâleŋe sânom me? Yawu ki sânom. Mosehât girem dengât topŋe nâŋgâmain yan orotmemenenŋe bâleŋe yakât topŋe keterakningimap. Yâhâ “Lok âlâ me âlâŋe bukulipyenŋe yengât imbilipyenŋe ki yekŋâlem ihilâk otnomai,” girem den ya ki nâŋgâwan mâne otmâ hilipgumbâm yakât biwinan ki hâunekmu keteraknihimbâp. ⁸ Yawu gârâmâ girem den ya nâŋgâmunê biwinan hâuoŋ yan yu ya topŋe topŋe ihilâk otmune bâleminiop. Yâhâ girem den ya ki nâŋgâwan mâne orotmemene bâleŋahât topŋe ki tetem heŋgeŋgumu ekbâm. ⁹ Anŋoân girem den ki kâsikum nihiwi yan biwine sânduk sâmu lohotŋan manban. Yawu gârâmâ bukulipyenŋe

yengât imbilipyen̄e me iri sikumyen̄e ki ekñâlem ihilâk otñet sâ̄m eknohowi. Girem den yawu tap yakât nâ̄ngâwan yan biwinambâ nâ̄ngân nâ̄ngân bâ̄leñe topñe topñe tetemu tepne yahatmu otbeâk nâ̄ngâminiwan. ¹⁰ Yakât otmuâmâ nen̄e orotmemenen̄e bâ̄leñe bet pilânehât Anitâñe girem den kalop yan̄e biwinan hâunekmu ihilâk otbehât nâ̄ngâm yan hiliwahowomgât pat otban. ¹¹ Girem den ya nâ̄ngâmune biwinan hâunehop yan Kâitgu kâitgu Amboñe, Satan̄e orotmemene bâ̄leñe otminiwan yan̄e mem mete tuhunihimu biwine dondâ giop. ¹² Yawu gârâmâ Anitâñe ikñe biwi nâ̄ngân nâ̄ngânñambâ girem den âlâlâ Mose ekumu kulemguop yan̄e ki bâ̄leop. Otmu yakât torehen̄e âlâ ki tâpihahop. Anitâñe ya kerek ekmu ârândân̄ olop. Yawu nan̄gan.

¹³ Yakât topñe nâ̄ngân̄etâ keterahâkgât ninan hâum sâ̄mune nâ̄ngân̄et. Yuwu mon sâ̄mune yan ki ârândân̄ otbuap. “Girem den yamâ âlepñe. Yawu gârâmâ ya nâ̄ngâmune biwinan hâunekmu biwine dondâ giop.” Yawu ki nâ̄ngâwom. Wuân̄e mem bâ̄lenekmu biwine giop yakât yâhâpñe sâ̄mune nâ̄ngân̄et. Girem den ya nâ̄ngâmune biwinan hâunehop yan orotmeme bâ̄leñe otminiwan yakât nâ̄ngâmune hañ sâ̄nihimu biwine giâkgât Kâitgu kâitgu Amboñe Satan̄e ya mem mete tuhunihi-miniop. Yawu otmâ girem den yan̄e orotmeme-nen̄ñahât topñe mem tetekñan tuhumu ekmain.

¹⁴ Girem den yamâ Anitâñe ikñe biwi nâ̄ngân nâ̄ngânñambâ Mose ekumu kulemguop ya nâ̄ngâmain. Yawu gârâmâ lok topnen̄ñeâmâ yawu bia. Nenâmâ biwi nâ̄ngân nâ̄ngânñambâ

manman bâleŋe topŋe topŋe tetemu otmâ Bâleŋahât Amboŋe Satan hoŋ bawanŋimain. ¹⁵ Yâhâ nâŋe otman meman yakât nâŋgâmune ki dopŋan otmap. Orotmeme bâleŋe ki otbom yawu sâman yamâ benŋe ihilâk ihilâk witgumâk otman. Yâhâ orotmeme âlepŋe otbeâk nâŋgâman yamâ otbe sâm pâpguman. ¹⁶ Yawu gârâmâ orotmeme bâleŋe bet pilâwan ya âlâkuâk ki otbom yawu sâman yamâ benŋe otman. Yawu otman yanâmâ girem den yaŋe biwinan hâunekmap. Yakât otmâ girem den yakât nâŋgâmune âlepŋe otmap. ¹⁷ Yâhâ otmune bâlemap yan nine enŋatneâk ki otman. Nâŋgân nâŋgân bâleŋe biwinan tatmâ tetemap ya watmâ otman. ¹⁸ Yakât otmâ wuân âlepŋe biwinan tatmap? Yawuya âlâ ki tap. Yakât otmâ nâŋe âlepŋe otbeâk nâŋgâman yamâ hâum pâpguman. ¹⁹ Hâum pâpgum yan ki otbom sâman ya otmune bâlemap. ²⁰ Yâhâ ki otbom sâman ya otmune bâlemap yanâmâ biwinambâ nâŋgân nâŋgân bâleŋe tetemap ya otman. Yamâ nine enŋatneâk ki otmâ tâpikguman. ²¹ Yakât otmâ yuwu nâŋgâman. Lok topnenneâmâ bâleŋe dondâ. Yawu tap yakât otmâ orotmeme âlepŋe otbe sâm otman yanâk biwinambâ nâŋgân nâŋgân bâleŋe tetemu otmune bâlemap. ²² Yâhâ Anitâhât den biwinane kepeim lâuwe sâm otmâ manman. ²³ Yawu gârâmâ lok biwinenŋambâ nâŋgân nâŋgân bâleŋe âlâlâ tetemap yakât otmâ Anitâhât den lâuwe sâm otmune hâi hâiŋe otmu otmâ tâpikguman. ²⁴ Yakât nâŋgâmune biwine dondâ gemap. Yawu gârâmâ lok nenŋe biwi nâŋgân nâŋgannenŋe ya watmâ hiliwahomaingât âlâŋe yapâ menenekbuap?

25 Yamâ Yesu Kiristo. Yâkņe hiliwahombângât mâtâwâmbâ menenehop. Yakât otmâ Anitâ mepaembisâin.

Yâhâ den sâam aran yukât topņe yuwu nâņgânom. Lok topnenņe yamâ bâleņe. Yakât otmâ biwinenņambâ nâņgân nâņgân bâleņe topņe topņe tatmâ tetemu yan Bâleņahât Amboņaņe otņet sâam biwinenņan kioņmap. Biwinenņan kioņmap yanâmâ nenņe wâtneņanâk kinmâ Anitâhât den lâum hoņ bawaņgim hâum pâpgumain. Yawu gârâmâ Kiristohât wâtņan konok kinmâ hoņ bawaņginomgât dop tap.

8

Wâtgât mâmâņahât Heakņe mâmâņe otningimu manmain.

1-2 Yakât otmâ yuwu sâamune nâņgâņet. Nenņe Yesu Kiristohâlen biwinenņe kepeimain yanâmâ Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe mâmâņe otningimu yaņak Bâleņe Amboņahât amutgen ki manmain. Yawu manmâ ari hiliwahonomgât mâtâp ya pilâm manman kârikņahât mâtâp ya watmain. Yawu otmâ Kiristo orop biwinenņaņe hikuakmâ konohâk otmu manmain nenâmâ Anitâņe den âiân ki katneņekmâ sâam hâreningiwuap. 3-4 Yakât yuwu sâamune nâņgâņet. Lok biwinenņeâmâ bâleņe. Yakât otmâ biwinenņambâ nâņgân nâņgân bâleņe topņe topņe tetemu yan girem den ya lâune sâam hâum pâpgum tosa orowâk manminiwin.

Yawu otminiwin yakât Anitâņe ikņe nanņe hâņgângumu ge girem den yakât bulâņe

nengâlen teteâk sâ m lok otmâ sâre renenekmâ nengât kawenennan kinmu kuñetâ muop yan tosanennahât matñe miop. ⁵⁻⁸ Yamâ yuwu sâ mune nâ ngâñet. Anitâ orop biwinennañe hikuakmâ konohâk otmu manman kârikñahât pat kuningiop. Otmu Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwinennan kionmâ mâmâñe otningimu yapâ biwi sânduhân manmâ hoñ bawañgimain. Yâhâ lok nombotñane biwiyeñambâ nâ ngân nâ ngân bâleñe tetemap ya otne sâ m biwiyeñe kilik kilik sâ mu mansai. Lok yawuyane Anitâhât hâkâñ otmâ betbañgim biwiyeñe kârikñe otmâ manmai. Yawu otmâ mannomai yamâ Anitâñe yekmu ki ârândâñ otmu hiliwahonomai.

⁹⁻¹⁰ Lok yawuya Kiristohât Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwiyeñan ki kionmâ mâmâñe otyingimu yañak Kiristohât pat ki mansai. Yawu gârâmâ yenâmâ yawu bia. Yâhâ biwiyeñambâ nâ ngân nâ ngân bâleñe âlâlâ tetemap ya nâ ngâm bet pilâmai. Yakât otmâ Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwiyeñan kionmâ mâmâñe otyingimu Kiristohâlen biwiyeñane tiñâk kepeim manñetâ Anitâñe yekmu ârândâñ otmap. Yâhâ hâmbâi munomai yanâmâ tosayeñahât matñe umut biwiyeñe ki hiliwahowuap. ¹¹ Yawu otmâ Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otyingimu manmâ yâhânomai yan Anitâñe yekmâ Kiristo mumuñambâ mem yahalop yakât dopñeâk yen gurâ mumuñambâ mem yahatyekbuap.

¹² Bukulipne, Anitâñe yuwu otmâ mannom sâ m ningiop. Wâtgât mâmâñahât Heak yâkât wâtñan kinmâ Anitâhât tem lâuwanginom. ¹³ Yawu manmunñe biwinennañambâ nâ ngân nâ ngân bâleñe âlâlâ

tetemap ya bet pilâm tem lâuwaŋgim mannom yanâmâ manman kârikŋan katnenekbuap. Yawu gârâmâ biwinenŋambâ nâŋgân nâŋgân bâleŋe âlâlâ tetemap yakâlâk nâŋgâm otmâ hilipgum yâhânom yakât huhopŋe yamâ hiliwahonomgât pat mannom.

¹⁴ Yakât yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Nenŋe Anitâhât denŋe tem lâuwaŋgim yâkât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwi nâŋgân nâŋgânnenŋe mem pâroŋ pilâningiâk nâŋgâmain yamâ Anitâŋe nenekmu ârândânŋ otmu nanne baratne bulâŋe sâm menenekbuap. ¹⁵⁻¹⁶ Otmu nenŋe Kiristohâlen biwinenŋe katbin yan Anitâŋe ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge biwinenŋan kioŋmu ki kiŋgitnenŋahât otmâ manmain. Yâhâmâ mâmâŋe otningimu Anitâhâlen torokatmunŋe nanne baratne sâm menenehop. Yakât nâŋgâm “Awoŋnenŋe, sâm nâŋgâwaŋgimain. ¹⁷ Anitâŋe ikŋe nanŋe Kiristo hâŋgângumu gemu lohimbi belâŋen manbiŋe mem âlâlâ tuhunetâ sâtgum muop. Yâhâ nenŋe yâkât tem lâuwaŋgim manmunŋe yâk otbaŋgiwi yakât dopŋeâk mem âlâlâ tuhunenekŋetâ mannom. Yawu mannom yanâmâ Anitâŋe himbimân nanŋe orowâk tatdomawotgât pat kuwaŋgiop yakât bulâŋe nen gurâ menom. ¹⁸ Hâmbâi sâp patoen bulâŋe menom yanâmâ hânân yuân umatŋe topŋe topŋe teteningimu manmain ya biatmu yakât nelâm nongowuap.

Sâp patoen Anitâŋe manman âilonŋoân katnenekbuap.

19-21 Embânân Aram yet Ewane otmutâ bâleop yakât matņe Anitâņe hâhiwin kakņan mandomawot sâam yitgiop. Otmu hânân âli wahap topņe topņe tap ya hârohâk sait kakyenân pilâop. Yawu gârâmâ hâmbâi sâp patoen Kiristone âwurem gewuawân Anitâņe nanne baratne sâam menenemâ manman âilonņoân katnenekbuap. Yanâmâ emelâk sait kakyenân pilâop ya biatmu âli wahap topņe topņe tap yuņe âilonņoâk tatmâ yâhâwuap ya emelâk sâam kalop. ²²⁻²³ Yakât topņe nâņgâņetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâwe. Imbilipnenņane naom mene sâam naomņe hâliliakmu hâhiwin nâņgâm tatmâ belângen memai. Yakât dopņeâk hânân âli wahap topņe topņe tatmâ arap otmu nen orowâk hâhiwin kakņan mansain. Yakât otmâ sâp patoen Anitâņe nanne baratne sâam menenemâ hâknenņe âiņe ningimu manman kârikņahât pat yakât bulâņe menehât nâņgâm mansain. Yâhâ manman kârikņahât pat yakât bulâņe ya ki menom sâam biwi yâhâp otmaingât Anitâņe Wâtgât mâmâņahât Heak hâņgângumu ge mâmâņe otningimap yakât bulâņe nombotņe nengâlen teteap yamâ yuwu. Buku oranņim biwi sânduhân manmain, me Anitâhât denņe tem lâuwangimain, bulâņe yawuya.

²⁴ Yâhâ emelâk biwinenņe Kiristohâlen katbin yan manman kârikņahât pat yakât bulâņe hâmbâi menom yakât biwinenņane mem manmain. Yawu gârâmâ bulâņe ya kerehâk teteop mâne ya mene sâam biwinenņane ki mem manbâin. ²⁵ Yawu gârâmâ bulâņe hâmbâi menomai sâam eknongowi ya mene sâam biwinenņane tiņâk mem manmâ

yâhânôm.

²⁶⁻²⁷ Yâhâ lohotņe otmunņe biwinenņe gemapgât Wâtgât mâmâņahât Heakņe mâmâņe otningimu biwinenņe ârândâņ otmap. Yakât yuwu sâmunē nâņgâņet. Nenņe Anitâ ulitgunom sâm kalop. Yawu gârâmâ wuân me wuân teteningiwuap yan ulitgumunņe nâņgâmu ârândâņ otbuap yakât topņe ki nâņgâm heņgenğumain. Yawu gârâmâ Anitâņe biwinenņahât topņe nâņgâmap. Yawu gârâmâ yâkât biwiņan nâņgân nâņgân âlâlâ tatmap ya ikņe Wâtgât mâmâņahât Heakņe nâņgâm biwinenņan mem katmu ya sâm tetem Anitâ ulitgumain.

Anitâņe tihitnenņe otmâ yâhâwuap yakât ki gorâningiwuap.

²⁸⁻³⁰ Lohimbi âlâ me âlâņe Anitâhâlen biwiyeņaje kepeim tem lâuwaņgimai yâhâmâ hân himbim ki kândikyotgop yapâek manmanyenahât topņe nâņgâop. Manmanyenahât topņe nâņgâm ikņe nanņahât dop otņet sâm ikņan torokatyekmâ nanņaje ya yeņgât kunyeņe tatbuapgât sâm kalop. Ya yeņgât nâņgâm sâm kalop yamâ meyekmap. Meyekmâ yan nâņgâyiņgimu ârândâņ otmu himbingât pat kuyiņgimap ya kârikņe tatmâ yâhâwuap. Ya ki biatbuap. Yakât otmâ Anitâhâlen biwinenņaje kepeimain nengât tihitnenņe otmâ mâmâņe otningimap. Yakât otmâ umatņe topņe topņe teteningimawâke yamâ biwi sânduhân manmain.

³¹ Den sâm aran yukât topņe yuwu nâņgânôm. Anitâņe mâmâņe otningimu manman âlepņan manmain. Yakât otmâ lok âlâ me âlâņe mem ge

katneneknomaihât dop âlâ ki tap. ³² Anitâņe wawaenenekmâ ikņe nanņe hângângumu ge kawenennan kinmâ mumbuap yakât nâņgâm ki alilop. Yawu otmâ wawaenenehop yakât nâņgâm tihitnenņe otmâ yâhâwuap yakât ki gorâningiwuap. ³³ Nenņe yâkâlen biwinenņe katmunņe nenekmu ârândân otmu nanne baratne sâm menenekmu manmain. Yakât otmâ lok âlâ me âlâņe den âiân katneneknomaihât dop âlâ ki otbuap. ³⁴ Yâhâ Yesu Kiristoņe nengât kawenennan kinmâ muop. Mumu Anitâņe mumuņambâ mem yahatmu himbimân yâhâmu âwâņe orop tatmâ nengât sâm ulitgumap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâņe ki mem ge katneneknomai. ³⁵ Yesu Kiristoņe wawaenenekmâ tihitnenņe otmap. Yakât otmâ umatņe topņe topņe teteningimu hâmbiņ gumbiņ manmain sâp yan biwi sânduhân katnenekmâ ki pâpgumap. Me po teteningimap yan gurâ tihitnenņe otmâ ki pâpgumap. Me Kiristohât den pat âlepņe nâņgâņetâ gemu bet pilâmaiņe mem âlâlâ tuhunenekmai yan gurâ sâreerenekmâ ki pâpgumap. Me kapam tetemu nongone sâm otmai yan biwinenņe gemap sâm mâmâņe otningim ki pâpgumap. ³⁶ Yâhâ umatņe topņe topņe teteningimap yuwuyaņe emelâk Anitâhât lohimbî ya yeņgâlen teteop yakât lok âlâņe den kulemgup ya yuwu tap.

“Kutdâ, gâhât tem lâuhîhim manmunņe kasalipnenņe hilipnongone sâm watnenekmâ mem âlâlâ tuhunenekņetâ sâtgum mansain.” ³⁷ Den yawu tap yakât yuwu nâņgânom. Umatņe topņe topņe

teteningiwuap yan Kiristohât wâtñan kinmâ kârikñeâk manmâ yâhânom. ³⁸⁻³⁹ Anitâñe wawaenenekmap. Yakât otmâ Kutdânenñe Yesu Kiristo yâkâlen biwinenñane tinâk kepeim mannom yanâmâ umatñe topñe topñe teteningiwuap ya yawuâk wawaenenekbisâp. Yakât yuwu sâwe. Umatñe kakñan manmâ yâhâm munom yan menenekbuap. Me weke bâleñane mângâenenekne sâm otnomai yan watyekbuap. Me añelo âlâ me âlâñe mem ge katnenekne sâm otnomai yan nenekmâ tihitnenñe otbuap. Me lok kutdâlipnenñane mem bâlenenekne sâm otnomai yan sâreerenekbuap. Me umatñe âlâlâ yiwereñe teteningiwomap me gâmâlâk teteningiwuap yan gurâ mem âlepñan katnenekbuap. Me hân kâlehen tai me ewan himbimân tai me wosapâ wosapâ tainje mem ge katnenekne sâm otnomai yan gurâ Anitâñe yawuâk tihitnenñe otmâ yâhâwuap. Yawu nâñgâm biwi yâhâp ki otman.

9

Anitâñe Awarahamgât pat kuwanjiop ya ki biat-buap.

¹ Bukulipne, nâmâ Kiristo orop biwinetñe hikuakmâ konohâk oap. Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwine ekmu ârândâñ oap yawu biwinane nanñan. Yakât otmâ den sâman yuâmâ bulâñanâk ekyongoman. ²⁻⁵ Yakât otmâ nen Yura lohimbi topnenñe sâm tetem ekyongomune nâñgâñet. Kândikum emelâk Anitâñe lok komotñe komotñe

ya yengât biwiyene ekmâ mem sâlipyongop. Mem sâlipyongop yamâ Awaraham, nanje Isaka, sesene Yakop, hâkuje Yura, yu yengât senâmbâ tetem sambe sambe otjetâ ikje lohimbî bulâne sâmbâ tihityene otminiop. Yawu otmâ honj bawaŋe hângângumu ge manman âlepŋan katyekbuap yakât pat kuyiŋgiop. Pat kuyiŋgim yâk orop den hikum girem den âlâlâ ekyongop. Yawu otmâ ikjahâk hohetyeŋan ge manbuap yakât selep tuhuwaŋgim mepaenjetâ nângâmu ârândâŋ olâkgât orotmeme topŋe topŋe sâmbâ yingio. Yawu manmâ gaŋetâ gaŋetâ yâk yengât senâmbâ gâtŋe, imbi âlâ, kutŋe Maria, yâkâlen Anitâne Yesu Kiristo hângângumu gemu miop. Yakât otmâ Anitâ Hân Himbim Amboŋe mepaem yâhâmbisâin yamâ bulâŋanâk. Yawu gârâmâ kapilipne kiŋgitŋe orowâkŋe Kiristohât hâkâŋ otmâ mansai. Yakât otmâ kâlâpgât pat mansai. Yawu otmâ manŋetâ nâŋe biwinane ki orotŋe nângâyŋgiman. Anitâne betnohomu hiliwahomune yâk meyekmâ nâhât welâmnan mem katyekbuapgât mâtâp tap mâne âlepŋe sâmbâm. Den ekyongoan yuâmâ bulâŋanâk. Nâŋe tosayeŋahât otmâ kaweyeŋan kinmâ mumbomgât mâtâp tap mâne yawu otbâm.

⁶ Yawu gârâmâ embâŋân Anitâne Awarahamgât pat kuwaŋgiop ya ki biatbuap. Yawu gârâmâ Isirae lohimbî nombotŋanâk Anitâhât lohimbilipŋe bulâne manmâ gai. Yakât topŋe yuwu sâmbâ nângâŋet. ⁷ Anitâne yuwu sâmbâ Awaraham ekuop.

“Gâhât sen yamâ nange Isaka yâkâlembâ tetem sambe sambe otmâ pat kuhihiwan yakât bulâne menomai.” Yawu sâmbâ ekuop.

8-9 Yâhâ kândikum den ya ki ekuop yan Awaraham yet Sara yuwu sâm teteyitgiop.

“Hombaŋ kakŋan âwurem takawom yan imbihe Saraŋe naom membuap.”

Yawu sâm pat kuyitgiop yakât bonŋe yuwu. Sara ikŋak naom miop yâkât sen yamâ Anitâhât lohimbi bulâŋe otmâ pat kuwaŋgiop yakât bulâŋe menomai. Yâhâ Sara potŋe Hahaŋe naom miop yâkât sen yaŋeâmâ pat yakât bulâŋe ya ki menomai.

¹⁰ Otmu torokatmâ sâwe. Isakaŋe imbi miop yamâ kutŋe Leweka. Yâhâ Lewekaŋe naom boho yâhâp meyelehop, kutyetŋe Esau yet Yakop. ¹¹⁻¹² Yâhâ Anitâŋe ikŋe eŋgatŋeâk watmâ otmâ pat yakât topŋe teteâkgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lewekaŋe irak meyelekbe sâm otmu Anitâŋe yuwu sâm ekuop.

“Ataŋaŋeâmâ imiŋe hoŋ bawaŋgiwuap.” Yawu sâop.

Yakât otmâ yuwu nâŋgânom. Olowot miowot ya Anitâŋe ki nâŋgâm ikŋe eŋgatŋeâk otmâ imiŋe, kutŋe Yakop, yâkât senâmbâ gâtŋaŋe ikŋe lohimbi bulâŋe otmâ Awarahamgât pat kuwaŋgiop yakât bulâŋe menomai sâm kalop. ¹³ Sâop yawuâk teteyiŋgiopgât Anitâŋe poropete âlâ den ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Yakop sen ya yeŋgât nâŋgâmune yahatsap. Gârâmâ Esau sen yamâ hâkâŋ otmâ betyon-gowan.” Yawu ekuop.

¹⁴ Anitâŋe yawu otyiŋgiop yakât yâkŋe otmâ hilipguop yawu ki nâŋgânom. ¹⁵ Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Emelâk Isirae lohimbiŋe otrjetâ

dondâ bâleop yakât Anitâņe nâņgâm bâleyiņgim yuwu sâm Mose ekumu kulemuop.

“Lohimbi otņetâ dondâ bâleap. Yakât otmâ nine eņgatneâk otmâ kâsipyongom nombotņe hilipyongowom. Yâhâ nombotņe âlâmâ yekmâ tepne nâņgâyiņgim umam sâyiņgiwom. Yamâ nâhât wahap.” Yawu sâm ekumu kulemuop.

¹⁶ Yakât topņe yuwu sâmune nâņgâņet. Lohimbi âlâ me âlâņe otņetâ bâlemap yan Anitâņe matņe yiņgiwe sâm otmap yan lohimbi ya yeņgât biwiyeņe ki watmâ otyiņgimap. Me wuân me wuân otningi sâm ulitgumai ya yeņgât lau ki watmâ otyiņgimap. Yâku ikņe nâņgân nâņgân ya konok watmu ârândâņ otmap. ¹⁷ Yakât topņe yuwu tap. Embâņân Anitâņe Aihita lohimbi yeņgât kunyeņe pato, kutņe Parao sâm, den ekumu Moseņe kulemuop ya yuwu tap.

“Gâņe kunge kârikņe otmâ betnohowuat. Yawu otnihirâ sâmune umatņe topņe topņe lohimbilipge yeņgâlen teteyiņgimu hâhiwin nâņgânomai. Yanâmâ nâhât wâtne ekņetâ âlâ kândâkdâ otbuap. Ekņetâ yawu otbuap yakât den pat sâm haņ tuhņetâ hânņan kulemņan arimu nâņgâm mepaeneknomai. Yakât otmâ yâk yeņgât kunyeņe sâm katgeksan.” Moseņe den yawu kulemuop tap.

¹⁸ Yakât topņeâmâ yuwu. Lok âlâ me âlâņe otņetâ bâlemap yan Anitâņe kâsipyongom ikņe eņgatņeâk otmâ nombotņe yekmâ mem lohotņe tuhuyekmap. Yâhâ nombotņe âlâmâ betyongomu yeņahâk hiliwahonomai.

Anitâņe den eknongop ya ki kakņan sânom.

otmâ nen Yura lohimbi nombotje otmu pâku lohimbi nombotje mem menduhunenekmu yâkâlen biwinenjaŋe kepeim mansain. Yâhâ ikŋe biwiŋahât topŋe tetemu ekmâ mepaenehât ikŋahâk wawaenenekmâ umam sâningim nenekmu ârândâŋ olop. Yawu gârâmâ hâmbâi sâp patoen yâk orop himbimân tatmâ heronje kakŋan manmâ yâhânongât emelâk sâm kalop. ²⁵ Yakât otmâ nen Yura lohimbi otmu pâku lohimbi Anitâŋe menenekmu biwi konohâk otmâ mansain. Den yan yuŋe emet inânŋan poropete âlâ, kutŋe Hosea sâm, yâk ekumu kulemguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbi hâkâŋ otmâ betyongomune nâhât pat ki mansai yamâ wawaeyekmâ nine nanne baratne sâm meyebom. ²⁶ Otmu emelâk hân tâmbâen manbi yan yekmâ yeŋe nine pat ki mannomai sâm betyongowan. Yamâ hâmbâi meyebom yan “Anitâ Manman Amboŋahât nanŋe baratŋe bulâŋe,” sânomai.” Den yawu tap.

²⁷⁻²⁸ Otmu poropete âlâ, kutŋe Yesaia, yâkŋe emet inânŋan Isirae lohimbi yeŋgât yuwu kulemguop.

“Isirae lohimbi dopnenŋeâmâ saru sâtŋan sak ekmain dop yawu mansain. Yawu gârâmâ nengâlebâ lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe Anitâ kutdânenŋahât hâkâŋ otmâ denŋe ki tem lâuwangimai. Yakât otmâ sâp kâlep ki otmuâk yâk yeŋgât sâm hâreyiŋgim hilipyongowuap. Hilipyongowuawân lohimbi getek âlâŋeâmâ hâmenenŋe kinbuap.”

²⁹ Otmu yakât den nombotje âlâ yuwu

kulemguop.

“Nengât sen âlâkuâk tetem sambe sambe otnomaihât Anitâ Hân Himbim Amboŋaŋe itit kiom tuhuningim nen kerek ki mem gulip tuhunenehop. Yâhâ nen kerek mem gulip tuhunenehop mâne emelâk Sotom Gomora ambolipŋe kerek hilipyongomu kapi kâwurumŋaŋak kinop yakât dopŋeâk teteningimbâp.” Yawu kulemguop.

Yura lohimbiŋe Anitâhâlen biwiyenŋe ki kepeiminiwi.

³⁰ Den sâm aran yukât topŋe yuwu nâŋgânom. Pâku lohimbiŋe Anitâŋe yekmu ârândâŋ olâkgât ki nâŋgâminiwi. Yawu gârâmâ yâkât den pat âlepŋe nâŋgâm yâkâlen biwiyenŋe kepeim manŋetâ yekmu ârândâŋ otmap. ³¹ Yawu gârâmâ nen Isirae lohimbi Anitâŋe nenekmu ârândâŋ olâkgât nâŋgâm girem den lâune sâm pâpguminiwin. Yakât otmâ nenekmu bâleop. ³²⁻³³ Nenŋeâmâ aŋgoân girem den lâum pâpgum Anitâhâlen biwinenŋe ki kepeiminiwin. Nenŋahâk girem den lâum pâpguminiwin. Yakât otmâ Anitâŋe otningiop yakât nâŋgâm Kiristohât dop kum kâlân hâum sâwe. Anitâŋe mâtâwân kât kârikŋe katmu tatmap yan nengâlebâ lohimbi kiŋgitŋe orowâk yongomap. Yawu otmâ gai yan poropete âlâŋe den kulemguop yakât bulâŋe tetem gap. Den yamâ yuwu tap.

“Yuwu nâŋgâŋet. Yerusalem kapi Sion pumŋan tap yan kât âlâ katmune tatmap yan kapi ambolipŋe yengât kâiyenŋan teŋ sâwuap. Kâiyenŋan teŋ sâm yongomu ki ekmâ nâŋgâm inâk arinomial. Otmu lohimbi âlâ me âlâŋe ya ekmâ

yâkâlen biwiyenaje kepeim mannomai ya yengâlen bulâne tetemu biwiyene dopñan otbuap.”

10

Yura lohimbi otmu pâku lohimbi kutdâyenje Yesu konohâk

¹ Bukulipne, yuwu sâmunen nângânet. Biwinane yawu nângâman. Nine kapilipnane Kiristohâlen biwiyenaje kepeim mannetâ Anitâne manman kârikñahât pat kuyiñgiâkgât nângâm ulitgum manman.

² Yawu gârâmâ kapilipnane Anitâhât mâtâp girawu tap yakât pâinmâ tem lâuwangine sâmbi biwiyenaje hukum mansai yakât topne emelâk nângâwan.

³ Yâhâ Anitâne nenekmu ârândân olâkgât mâtâp ya eknetâ ki keterakyiñgimap. Yakât otmâ yene engatyeneâk otmâ mâtâp gât hâum pâpgumai.

⁴ Yâhâ girem den lâum manmâ gawi yakât bulâne yamâ Kiristo. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâne yâkâlen biwiyenaje kepeimai yamâ Anitâne yekmu ârândân otmap.

⁵ Yawu gârâmâ Anitâne Yura lohimbi nenekmu ârândân otbuap yakât emelâk Mosenje den âlâ kulemgup ya yuwu tap.

“Lohimbi âlâ me âlâne girem den ya tâñ tâñâk watnomaineâmâ manman kârikñan mannomai.”

Yawu gârâmâ lohimbi yawuya âlâ ki tap. ⁶⁻⁷ Yâhâ lohimbiñe Kiristohâlen biwiyenaje kepeinetâ Anitâne yekmu ârândân otbuap yakât Mosenje den âlâ yuwu kulemgup tap.

“Biwiyeŋaŋe yuwu ki nâŋgânomai. “Anitâŋe nenekmu ârândâŋ olâkgât bulâŋe himbimân ewan tatmap. Yawu gârâmâ lok âlâŋe himbimân yâhâ mem gewuapgât dop âlâ ki tap.” Otmu âlâ yuwu ki nâŋgânomai. “Âo, bulâŋe yamâ hân amutgen tatmap. Lok âlâŋe yaken ge mem gawuapgât dop gurâ ki tap.” Yawu ki nâŋgânomai.”

Gârâmâ Kiristoŋe ge tihitnenŋe olâk sâmbâ âlâŋe himbimân yâhâm mem geromawot. Me âlâŋe ge embun lok mumuŋe tatmaiâŋgen Kiristo mem âwurem garomawot. Yawu ki tap. Emelâk Kiristoŋe himbimâmbâ ge hohetnenŋan manmâ muop. Otmu mumuŋambâ yahatmâ tatmap. ⁸Yakât otmâ Moseŋe den nombotŋe torokatmâ kulemguop yamâ yuwu tap.

“Anitâŋe nenekmu ârândâŋ otbuapgât emelâk den kalop yamâ nâŋgâm alahumunŋe biwinenŋan tatmap.” Yawu tap.

⁹Yâhâ Anitâŋe Yesu Kiristo mumuŋambâ mem yahatmu tatmap yakât den pat lohimbi âlâ me âlâŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu biwiyeŋaŋe Kiristohâlen kepeim tem lâuwangim manmai. Yawu manmâ yakât topŋe sâmbâ tetem bukulipyenŋe ekyongonomai yamâ Anitâŋe tosayenŋe pilâyŋim meyekmu manman kârikŋan mannomai. ¹⁰Yawu tap gârâmâ nenŋe Kiristohâlen biwinenŋaŋe kepeimain yakât otmâ Anitâŋe nenekmu ârândâŋ otmap. Yakât topŋe lohimbi ekyongomunŋe manman kârikŋahât pat kuningiop yakât bulâŋe menom. ¹¹Yâhâ pat yakât bulâŋe yamâ teteningimu menom yakât Moseŋe den

kulemguop ya yuwu tap.

“Lohimbi âlâ me âlâne yâkâlen biwiyenaje kepeim mannomai ya yengâlen bulâne tetemu biwiyene dopjan otbuap.” Yawu tap.

¹² Yâhâ Kutdânenne yamâ Yesu Kiristo konok. Yakât otmâ nen Yura lohimbi otmu pâku lohimbi orop dop konohâk mansain. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâne “Biwinenene gemapgât tihitnenne ot” sâm ulitgunomai yamâ in yawu nângâyinjiwuap.

¹³ Den yan yune emelâk poropete âlâne den kulemguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbi âlâ me âlâ kutdâne tihityene olâkgât biwiyene yâkâlen katmâ ulitgunomai yamâ meyekmâ manman kârikjan katyekbuap.” Yawu tap.

¹⁴⁻¹⁵ Yawu gârâmâ Kiristone ikne den pat âlepne ari pâku lohimbi kâsikum yinginehât ki hângânnongop mâne ki ari kâsikum yingimbâin. Otmu den ya ki ari kâsikum yingiwîn mâne ki nângâm heņgenġumbâi. Otmu ki nângâm heņgenġuwi mâne yâkâlen biwiyene ki katbâi. Otmu aņgoân yâkâlen biwiyene ki katbi mâne “Biwinenene gemapgât tihitnenne ot” sâm ki ulitġumbâi. Yakât otmâ ari den pat âlepne pâku lohimbi kâsikum yinginom. Emelâk poropete âlâ, kutne Yesaia, yâkne den kulemguop ya yuwu tap.

“Den pat âlepne ya mat taka eknongoai.”

¹⁶ Den yawu kulemguop gârâmâ Yura kapi ambolipne dondâhâlâkne den pat âlepne nângânetâ helekne otmu bet pilâm mansai. Yakât otmâ Yesaiane den yakâlâk torokatmâ kulemguop ya yuwu tap.

“Kutdâ, gâhât den pat âlepņe ya lohimbi ekyongomunņe nâņgâņetâ bonņe bia otmap.” Yawu tap.

17 Den sâm aran yukât topņe yuwu sâmune nâņgâņet. Lohimbi âlâ me âlâņe Kiristohât den pat âlepņe ya buku nombotņe ekyongonņetâ nâņgâņetâ keterakyiņgimu yanâmâ yâkâlen biwiyeņe kepeim mansai.

18 Yâhâ Yura kapi ambolipņaņe den pat âlepņe ya emelâk nâņgâwi. Yakât otmâ embâņân lok âlâņe den kulemguop ya yuwu tap.

“Lohimbi hânņan kulemņan mansaiņe Anitâhât topņe nâņgâņetâ keterakyiņgiâkgât ikņak wahap topņe topņe kalop yan ekmâ ikņe topņe nâņgâmai.”

19 Yakât otmâ Isirae lohimbiņe emelâk nâņgâņetâ keterahop. Kândikum emelâk Anitâņe Mose ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Yeņe pâku lohimbi yeņgât nâņgâņetâ gemap yamâ mem buku tuhuyekbom. Yawu otyiņgimune yeņe eweakmâ nâņgâm bâlenomai. Otmu yâkņe nâhât topne ki nâņgâm hâlim milim mansai. Yamâ biwi sânduhân katyekmune yeņe yekmâ tepyeņe kâlâp sewuap.”

20 Yâhâ Anitâņe Yesaia den ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Lohimbiņe nine manman âlepņahât mâtâp yakât topņe ki nâņgâm manminiwi yaņe nâņgâņetâ haņ sâyiņgimu nâhâlen torokatsai.”

21 Yawu gârâmâ Anitâņe Isirae lohimbi yeņgât nâņgâm yuwu sâm ekumu kulemguop.

“Isirae lohimbiņe nâhâlen torokatņetâ wawaeyekbehât nâņgâm lohotņan ekyongom gan. Yawu gârâmâ den nâņgâmai yamâ ândâpyeņe kârikņe otmâ den ya betgumai.”

11

Anitâņe Yura lohimbi biwiyeņe ekmâ kiwiliyekmâ nombotņeâk meyehop.

¹⁻² Emelâk Anitâņe Isirae lohimbi ikņe pat kuyiņgiop yamâ ândâpyeņe kârikņe otmâ ki tem lâuwaņgim gai. Yawu otbi yamâ Anitâņe kerehâk ki betyongop. Kândikum emelâk Anitâņe hân himbim ki kândikyotgowâmbâek Isirae ambolipņe yeņgât topyeņe nâņgâm heņgeņguop. Yakât otmâ ândâpyeņe kârikņe otmâ ki tem lâuwaņgim mansai yakât ki pârâk pilâm kerehâk betyongop. Yâkņe kerehâk betyongop mâne nâ gurâ orowâk betnongomu yâkâlen biwinane ki kepeim tem lâuwaņgim gambâm. Yâhâ nâmâ Isirae amboņe, Benyamingât senâmbâ gâtņe. Yakât otmâ emelâk Anitâņe tâmbâne Awaraham yâkât pat kuwaņgiop ya nâku yawuâk membom. Nâmâ ki betnohop. Yâhâ nen yu mansain nengât dowâk otmâ manminiwi yan poropete âlâ, kutņe Elia sâm, yâkņe Anitâ ekum tâmbâlipnenņe yeņgât yuwu sâop.

³ “O Anitâ, hotom uhihimain yakât kawekum gahaem poropete loklipge watyekmâ nombotņe yongonetâ muwi. Nâ niniâk tem lâuhihim mansan. Yawu gârâmâ hilipnohone sâm pâinneksai.”

⁴ Yawu sâmu Anitâņe yuwu sâm ekuop.

“Nâñe nine poropete lok 7000 yawuya mâmâñe otyingimune kasalipyene yeñgât Lâpio âlâ, kutñe Bali sâm, ya ki mepaem gai. Yawu otmâ tem lâunihim mansai.”

⁵ Yâhâ emelâk Anitâñe Isirae lohimbi biwiyene ekmâ kiwiliyekmâ nombotñeâk mem buku tuhuyehop. Yakât dopñeâk sâp yiwerene yuâmâ Yura lohimbi biwinenñe ekmâ kiwilinenekmâ ikñe enğatñeâk otmâ nombotñe betnongop. Otmu nombotñe menenekmu biwinenñeñe yâkâlen kepeim tem lâuwanğim yâkât pat mansain. ⁶ Yâhâ Anitâñe otbin mewin ya ekmâ yakât dopñan kiwilinenekmâ nombotñeâk umam sâningiop mâne ikñe enğatñeâk otmâ menenekmap ya ki sâmbâin.

⁷ Den sâm aran yukât topñe yuwu nângânom. Anitâñe nenekmu ârândâñ olâk sâm Isirae lohimbi dondâñe mâtâp katyিংiop ya ki watmâ gawi. Yakât otmâ bulâñe ki mem mansai. Yawu gârâmâ nen nombotñe Anitâ ikñahâk menenekmu mansainñe yâkâlen biwinenñeñe kepeim manmunñe nenekmu ârândâñ otmap. Yâhâ bukulpnenñe kiñgitñe orowâkñe kunyene kârikñe otmâ manbi yakât huhopñe Anitâñe betyongomu biwi pâlâmñe manminiwi. ⁸ Den yan yuñe emelâk den nombotñe kulenguwi ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Kunyene kârikñe otbi yakât huhopñe Anitâñe betyongomu biwi pâlâmñe manmâ denñe nângâñetâ ki keterakyিংimap. Otmu mâtâp watmâ pâpğumai.” Topñe yawu tap.

⁹⁻¹⁰ Yawu otminiwi yakât matñe Anitâñe yিংiâkgât Dawitiñe den âlâen hâum yuwu sâm ulitguop.

“Kasalipnaŋe sot me âlâlâ ekmâ biwiyenŋe kilik kilik sâmu mene sâm yan ki ekmâek paŋgoŋân geŋetâ meyhâkgât naŋgan. Me ki nâŋgâm nâŋgâm otmâ ari tupaen kioŋetâ yongowuapgât sâm ekgohoan. Me umatŋe kakyeŋan yâhâmu tânyenŋe houŋ sâmu hâhiwin nâŋgâmbisâihât naŋgan.” Yawu sâm ulitguop.

Anitâŋe pâku lohimbi mem buku tuhuyehop.

¹¹ Aiop, den ekyongoan yukât topŋe âlâen hâum sâwe. Yura lohimbiŋe ki nâŋgâm nâŋgâm otmâ ari kâlân kâiyenŋan teŋ sâmu yan tupaen kioŋetâ ki yongop. Yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yura lohimbiŋe otmâ tâpikguminiwi. Yâhâ pâku lohimbiŋe Anitâhâlen biwiyenŋe kepeimai ya yengât tosayenŋe pilâm manman kârikŋahât pat kuyiŋgimap. Yâhâ yâk yengâlen bulâŋe teteap yakât Yura lohimbiŋe eweakmâ nâŋgâm bâleyiŋgim bulâŋe orowâk membâinâ sânomai. ¹² Yâhâ Yura lohimbiŋe biwiyenŋe alitmâ Kiristohât hâkâŋ otbi yakât huhopŋe Anitâŋe pâku lohimbi mem buku tuhuyekmâ manman kârikŋahât pat kuyiŋgiop. Yakât otmâ hâmbâi Yura lohimbi yengât nâŋgân nâŋgânyenŋe keterakyiŋgimu Kiristohâlen biwiyenŋe kepeinomai. Yawu otmâ pâku lohimbi orop biwiyenŋe hikuakmâ konohâk otmâ mannomai. Sâp yanâmâ Anitâŋe lukulenekmu hop sambe kakŋan mannom.

¹³ Yura lohimbi nengât topnenŋe yawu tap. Yâhâ pâku lohimbi yengât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Pâku lohimbi hânŋan kulemŋan manmâ arai ya yengâlen ari Kiristohât den pat âlepŋe ekyongowehât yâkŋe menekmâ aposolo âi sâm

nihioꝑ ya biwinaꝓe tiꝓâk kepeim manman. ¹⁴ Yâhâ den pat âlepꝓe ekyongomune Kiristohâlen biwiyenꝓe katꝓetâ Anitâꝓe manman kârikꝓahât pat kuyiꝓgimu mansai. Yawu manꝓetâ Anitâꝓe Yura bukulipne betyongomu mansai yaꝓe eweakmâ nâꝓgâm bâleyiꝓgim âlâkuâk manman kârikꝓahât pat kuyiꝓgiâkgât Kiristohâlen biwiyenꝓe katnomaihât naꝓgan. Yakât otmâ âi sâꝓ nihioꝑ ya tiꝓâk mem manman. ¹⁵ Yura lohimbî kiꝓgitꝓe orowâkꝓe biwiyenꝓe alitmâ Kiristohât hâkâꝓ oꝓbi yamâ betyongop. Yâhâ pâku lohimbî sesenꝓâlâkꝓe yâkâlen biwiyenꝓe kepeiwi ya yenꝓgât kaok nâꝓgâm mem buku tuhuyehop. Yâhâ hâmbâi mâne Yura lohimbîꝓe Kiristohâlen biwiyenꝓe katnomai ya mem buku tuhuyekmâ manman kârikꝓahât pat kuyiꝓgiwuap.

¹⁶ Tâmbânenꝓe Awarahamꝓe Anitâhâlen biwiꝓaꝓe kepeim ki biwi yâhâꝓ otmâ manminiop. Yakât otmâ Anitâꝓe manman kârikꝓahât pat sâꝓ yâk otmu yâkât sen kuyiꝓgiop ya ki biatbuap. Yakât toꝓꝓe den âlâen hâum sâꝓmune nâꝓgâꝓetâ keterakiꝓgiâk. Sot um yan torehenꝓe yamâ Anitâhât pat sâꝓ mem ketetmunꝓe ekmu ârândâꝓ olop. Yakât otmâ nombotꝓe âlâ yâkât ki mem ketetbin ya gurâ yawuâk ekmu ârândâꝓ olop.

Yâhâ nen Yura lohimbîꝓe yen pâku lohimbî orop Anitâhâlen biwinenꝓaꝓe kepeim manmâ konohâk oain. Yakât nâꝓgâꝓetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâwe. Koset gihit kândârâꝓe ya Anitâꝓe ekmu ârândâꝓ oꝓmap yakât dopꝓeâk kele awatꝓe ekmu ârândâꝓ oꝓmap. ¹⁷ Koset alikꝓe memain yakât dop yamâ nen Yura lohimbîꝓe

mansain. Yâhâ pâku lohimbi yenâmâ himan ikñak in tetemap yakât dop mansai. Yâhâ koset awatñan bulâñe ki kinbuap yamâ amboñaje kârâm pilâwuap. Yakât dopñeâk Anitâñe Yura lohimbi nombotñe betyongop. Yâhâ amboñaje ari himan awatñe kârâm mem taka koset awatñe kârâm pilâwuap yan mem katatgumu âi omoñ omoñ otmâ kinbuap. Yakât dopñeâk pâku lohimbiñe Kiristohâlen biwiyenaje kepeimai yen meyekmâ Yura lohimbi bulâñe ya yengâlen torokatyekmâ tâmbâlipyenaje yengât pat kuyiñgiop ya yawuâk yengât kuyiñgimu mansai. ¹⁸ Yakât otmâ awatñe kârâm pilâwuap yakât dopñeâk Anitâñe Yura lohimbi nombotñe betyongom ya yengât kaweyenjan yen katyehop. Yakât otmâ yehâhât nângâñetâ yahatmapgât yuwu sâmune nângâñet.

Koset amboñaje topñe lawitmâ pitim hengenngumu yanâmâ awatñe lingarakmu bulâñe kinbuap. Yakât dopñeâk Anitâñe angoân manman kârikñahât pat sâm Awaraham otmu yâkât sen ya yengât kuyiñgiop. Yakât otmâ pat kuyiñgiop ya torokatmâ yawuâk pâku lohimbi yengât sâm kuyiñgiop.

¹⁹ Bulâñanâk pâku lohimbi yengât kawe teteyiñgiâkgât Anitâñe Yura lohimbi biwiyenaje kârikñe otmâ manbi ya betyongop. ²⁰⁻²¹ Yawu gârâmâ biwiyenaje kârikñe otmu Kiristohât hâkâñ otmâ yâkâlen biwiyenaje ki katbihât Anitâñe betyongop. Yâhâ yen pâku lohimbiñe yâkâlen biwiyenaje tiñâk kepeim mansai. Yawuâk torokatmâ mannomai yanâmâ Anitâñe

ki betyongowuap. Yakât nângâm hâkyeņe mepaemaihât yuwu sâmunne nângâņet. Emelâk Yura lohimbiņe kosetgât dop otmâ manbi. Yawu gârâmâ Kiristohât hâkâņ otņetâ yaņak Anitâņe betyongop. Yâhâ yenâmâ himangât dop oai. Yawu gârâmâ himan otmu koset topyetņe ikņiâk ikņiâk. Otmu yakât dopņeâk yen pâku lohimbi otmu nen Yura lohimbi topnenņe ikņiâk ikņiâk. Yawuâke yamâ Anitâņe yen meyekmâ nengâlen torokatyekmu orowâk mansain. Yâhâ yeņgâlen gâtņe âlâ me âlâņe Kiristo betgunomai otmuâmâ Anitâņe biwiyenahât topņe nângâm amboņan amboņan betyongowuap. Yakât nângâm yeņe Anitâ ewe katmâ manņet.

²² Den sâm aran yukât topņe yuwu nângânom. Yura lohimbiņe biwiyeņe kârikņe otmu Kiristohât hâkâņ otbi yamâ Anitâņe betyongom matņe tâņ tâņâk yingiop. Yawu gârâmâ yenâmâ Kiristohâlen biwiyeņe katbi yan umam sâyingim buku tuhuyehop. Otmu biwiyenâņe tiņâk kepeim mannomai otmuâmâ yâku yawuâk buku otyingiwuap. Yâhâ yeņe Kiristo betgum mannomai yamâ yen yawuâk betyongowuap. ²³ Anitâņe Yura lohimbi betyongop ya yeņgât nângân nângânyeņe keterakyingimu Kiristohâlen biwiyeņe katnomai yanâmâ Anitâņe nângâyingim himan awatņe mem katatgumu âi omoņ omoņ otmâ kinsap yakât dopņeâk ikņe kopolân torokatyekmu manman âlepņanâk mannomai. Yawu otbuapgât wâtņe pato tap. ²⁴ Yâhâ Yura lohimbi nen otmu pâku lohimbi topnenņe ikņiâk ikņiâk tap yakât torokatmâ sâwe. Nen Yura lohimbiņe kosetgât dop mansain. Yâhâ yen pâku

lohimbiâmâ himangât dop mansai. Yakât otmâ Anitâne yen meyekmâ koset bât bâtnan torokatye-hop. Yawu gârâmâ topyeņe ikņiâk tapgât otmâ kârikņeâk ki tai. Yawu gârâmâ Yura lohimbi betyongop ya yeņgât topyeņeâmâ koset topņe yawuâk tapgât otmâ Anitâne âlâkuâk koset bât bâtnan torokatyekmu kârikņeâk kinnomai.

Hâmbâi Anitâne Yura lohimbi âlâkuâk mem buku tuhuyekbuap.

²⁵ Bukulipne, yuwu sâmunne nâņgâņet. Anitâne Yura lohimbi betyongom yen meyekmu mansai. Yakât otmâ yeņahât nâņgâņetâ yahatmapgât yuwu sâm ekyongomune nâņgâņet. Wâtgât mâmâņahât Heakņe nâņgân nâņgâņne mem pâroņ pilâmu Yura lohimbi topnenņe nâņgâm heņgeņguan. Isirae lohimbi kiņgitņe orowâkņe biwiyeņe kârikņe otmâ mansai ya naņgai. Yawu gârâmâ pâku lohimbi Kiristohâlen biwiyeņe katmâ yâkâlen torokatnomai ya yekmâ nâņgâmu dopņan otbuap. Yanâmâ Isirae lohimbi nâņgân nâņgâņeņe keterakyeņgimu biwiyeņe yâkâlen katnomai. ²⁶⁻²⁷ Biwiyeņe yâkâlen katņetâ tosayeņe pilâyeņgiwuap sâp yan emelâk Anitâne poropete âlâ den ekumu kulemguop yakât bulâne tetewuap. Den yamâ yuwu tap.

“Nâhât sâtgât Sion pumņan Yerusalem kapi tap yakât ambolipņe yeņgâlebâ lok âlâ tetem Isirae lohimbi yeņgât tihityeņe otmâ mem kuwikyekbuap. Yanâmâ orotmemeyeņe bâleņe bet pilâm nâhâlen torokatņetâ tosayeņe pilâyeņgiwom. Pilâyeņgim orowâk mannomgât pat kuyiņgiwom.” Den yawu tap.

28 Yawu gârâmâ Yura lohimbiñe ândâpyeñe kârikñe otmu Yesu Kiristohât den pat âlepñe nângâñetâ gemu bet pilâñetâ yanak Anitâñe betyongop. Yakât huhopñe yen pâku lohimbiñe den pat âlepñe ya nângâñetâ bulâñe otmu yâkâlen biwiyenñe katñetâ manman kârikñahât pat kuyiñgiop. Yâhâ Awaraham, Isaka, Yakop, yâkñeâmâ Anitâhâlen biwiyenñe tiñâk kepeim tem lâuwangim gawi. Yakât otmâ emelâk yâk yengât nângâop yakât dopñeâk yâk sen nângâyîngimap. 29 Yâhâ Anitâñe tâmbâlipyenñe nângâyîngimu ârândân otmu meyhop. Yakât otmâ bunewâk ki betyongop. 30 Yenâmâ embânân yenñe engatyenñeâk otmâ Anitâhât ki nângâwanjim manminiwi. Yawu gârâmâ sâp yiwerenñe yuâmâ Isirae lohimbiñe den pat âlepñe nângâm hâkân otmâ betbanjim mansai. Yakât huhopñe yen pâku lohimbiñe den pat âlepñe ya nângâñetâ bulâñe otmu Kiristohâlen biwiyenñe kepeim manñetâ Anitâñe umam sâyîngim tosayenñe pilâyîngiop. 31 Yakât dopñeâk Yura lohimbiñe biwiyenñe kârikñe otmâ Kiristohât hâkân otmâ mansai yanñe hâmbâi yâkâlen biwiyenñe katnomai. Yawu otnomai yan yâk yengât nângâm umam sâyîngim tosa pilâyîngiwuap. 32 Yâhâ nen Yura lohimbi me yen pâku lohimbi kerekñe otmunñe bâlem gap yakât topñe nângâmunñe keterakningiâkgât Anitâhât Wâtgât mâmânahât Heakñe biwinenñan gemap. Biwinenñan gemu keterakningimu orotmemenenñe bâlenñe bet pilâm Anitâhâlen biwinenñan kepeimunñe umam sâningim tosanenñe pilâningimap.

³³ Anitâne wawaenenekmâ tihitnenne otmâ gamap. Otmu yawuâk tihitnenne otmâ yâhâwuap. Yakât otmâ mepaeon. Yâkne yu ya otningim gamap yakât nenjahâk topne nângâne sâmpâpgumain. Yâhâ biwiñan den girawu tatmap ya nenjahâk nângânongât dop âlâ ki tap. ³⁴⁻³⁵ Den yan yuñe emelâk poropete lok nombotñane den kulemgui ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Kutdâhât biwiñan den tatmap ya lok âlâ me âlâne yenjahâk nângânomaihât dop âlâ ki tap. Otmu Anitâmâ nângân nângân amboñe. Yakât otmâ wuân me wuângât ki âlâ pâpgumap. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâne Anitâ den kâsikum wañbuapgât gurâ dop ki tap.” Den yawu tap.

³⁶ Anitâ manman amboñane hân himbim kândikyotgom hânân âliwahap topne topne kalop. Yâhâ ikñak kalowâmbâek hohem tatmâ gap, otmu hohem tatmâ yâhâwuap. Yakât otmâ miti den âlâ tap ya yuwu sâmpkyongomune nângâñet.

“Lok âlâ me âlâne Anitâ tosa katbañginomaihât dop âlâ ki tap.”

Den yawu kulemgunetâ tap yakât nângâm Anitâ mepaem manmâ yâhâmbisâin. Ya bonñanâk.

12

Nenñe Kiristohât kâñe bânñe yawu manmain.

¹ Bukulipne, yuwu sâmpune nângâñet. Anitâne ikñahâk wawaenenekmâ manman kârikñahât pat kuningimu mansain. Yakât dop kum sâwe. Emelâk embânân Anitâne papatolipnenne yengât orotmeme topne topne sâmpkatyiñgiop. Yakât

otmâ miti lok kunlipyenaje mâtâp katyîngiop ya watmâ noniņ bulimakao gâim yâkât pat sâm hotom uwanjîetâ hâmenan yâhâmu nângâmu ârândân otminiop. Yakât topņe nângâm yuwu otnomgât nanġan. Anitâņe mâtâp ningiop yu tâņ tâņâk watmâ tem lâuwanjim manmâ yâhânom. ² Nenņe girawu otmâ Anitâhât tem lâuwanjimunņe nenekmu ârândân otbuap? Yamâ yuwu otnom. Lohimbi belângen manmaine yeņe nângân nângânyeņambâ tetemap ya watmâ orotmeme âlâlâ otmai yawu ki otnom. Yâhâ nenâmâ Wâtġât mâmâņahât Heakņe Anitâhât biwiņambâ den mem biwinenņan katmu ya lâum manmâ yâhânom.

³ Otmu Anitâņe ikņahâk buku otnihim aposolo âi sâm nihiop. Yâkât sâtġât otmâ yuwu sâm ekyongomune nângâņet. Anitâhâlen biwinenņane kepeim mansain. Yakât otmâ yâkņe ikņe âi tuhunomgât bulâņe dopnenņan mem teteningimap. Yakât otmâ nenņe âlâku amboņan amboņan biwinenņahât topņe nanġanġinom. Yawu ġârâmâ nenņahât nângâmunņe ki yahatbuap. ⁴⁻⁵ Yakât otmâ den âlâen hâum sâmune nângâņetâ keterahâk. Kiristoņe kunnenņe oap. Yakât otmâ nenņeâmâ yâkât kâiņe bânņe otmâ mansain. Yâhâ kâiņe otmâ yan yâkât hoņ bam gamain. Otmu bânņe otmâ yan lohimbiņe yâkâlen biwiyeņe katņetġât âi memain. Âi sâm ikņiâk ikņiâk ningiop ya mem tânahom manmâ yâhânom yakât yuwu sâmune nângâņet. ⁶ Nenņe yâkâlen biwinenņane kepeim manmain yakât dopņanâk bulâņe ikņiâk ikņiâk teteningimap ya yawuâk otnom. Anitâhât den sâm ekyongonomġât

biwinenŋe mem hewewenŋ tahuop yakât dopŋan ekyongonom. ⁷ Otmu den kâsikum yinŋinomgât biwinenŋan kalop otmuâmâ yawuâk den kâsikum yinŋinom. Yâhâ Kiristohât komot tânyongonomgât biwinenŋan kalop otmuâmâ yawuâk tânyongonom. ⁸ Otmu bukulipnenŋe yengât biwiyenŋe gemap sâm mem hewewenŋ tuhuyeknomgât biwinenŋan kalop. Otmuâmâ yawuâk otyinŋinom. Yâhâ iri sikum me senŋe âlâlâ tatningiap ya nombotŋe mem kâsikum lohimbi nombotŋe yinŋinomgât biwinenŋan kalop yamâ hewewenŋâk nembe kalem otyinŋinom. Otmu Kiristohât komot yengât kunlipyenŋe manŋet sâm katneneknomai otmuâmâ biwinenŋaŋe kepeim tâŋ tâŋâk tihityenŋe otnom. Otmu lohimbi yengâlen umatŋe âlâlâ teteyinŋiwuap yan tânyongonomgât biwinenŋan kalop otmuâmâ heronŋe kakŋan tânyongonom.

Biwinenŋaŋe kepeiakmâ ewe karanŋim mannom.

⁹ Otmu buku oranŋine sâm yan hâkŋak hâkŋak ki oranŋinomai. Orotmeme bâleŋe pilâm orotmeme âilonŋoâk watmâ buku oranŋinomai. ¹⁰ Otmu bukulipyenŋe orop ewe karanŋim biwiyenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. ¹¹ Otmu âi tuhune sâm Anitâhâlen biwiyenŋe hikum hewewenŋâk otmâ tuhunomai. ¹² Otmu lohimbi belângen manmainŋe mem âlâlâ tuhuyeknomai yan Anitâŋe manman kârikŋahât bulâŋe hâmbâi ningiwuap nânŋâm yakâlâk biwiyenŋaŋe mem heronŋe kakŋan mannomai. Otmu biwiyenŋe gemapgât haoŋmâ ârândânŋ Anitâ ulitgunetâ mâmâŋe otyinŋiwuap. ¹³ Otmu bukulipyenŋe yengâlen umatŋe âlâlâ teteyinŋiwuap yanâmâ

in yawu tânyongonomai. Otmu lomba me lok pupŋe yeŋgâlen takanomai ya nembe kalem otyiŋginomai.

¹⁴ Otmu lok âlâ me âlâŋe mem âlâlâ tuhuyeknomai yamâ yakât matŋe Anitâŋe mem bâleyehâkgât sait kakyenjan ki pilânomai. Yâhâ yâkŋe lukuleyehâkgât ulitgunomai. ¹⁵ Otmu lohimbi kahân ari we bâle nâŋgâmai yamâ biwiyenŋe sânduk sâekgât orowâk tatmâ biwiyenŋe mem sânduk tuhuyeknomai. Otmu bukulipyenŋe buku âlâhât nâŋgâŋetâ yahatmu heronŋe kakŋan mansap ya yeŋe yawuâk heronŋe otbaŋginomai. ¹⁶ Otmu yenâmâ Kiristohât komot konohâk mansai. Yakât otmâ biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe hikuakmâ konohâk otmu tep âlep nanŋanŋinomai. Otmu âi sâm yinŋinomai ya ekmâ tâŋât sâm ki bet pilânomai. Otmu ninahâk otmune ârândânŋ otbuap sâm yeŋahât ki nâŋgâŋetâ yahatbuap. ¹⁷ Otmu lok âlâ me âlâŋe yen mem bâleyeknomai yakât matŋe ki kâpekyiŋginomai. Yeŋe umam sâyingim buku otyiŋginomai yanâmâ lohimbiŋe yekŋetâ ârândânŋ otbuap. ¹⁸ Otmu lok âlâ me âlâŋe tepyeŋe kâu kâlâp semu yahatmâ yen yongone sâm otnomai yan mem lohotŋe tuhuyeknomai. ¹⁹ Otmu lok âlâ me âlâŋe yen mem bâleyeknomai yanâmâ Anitâ ikŋak matŋe kâpekyiŋgiwuap nâŋgâm ki matŋe kâpekyiŋginomai. Yakât emelâk Anitâŋe den âlâ Mose ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Ninak matŋe yinŋimune umatŋe kakŋan manmâ yâhânomai.”

²⁰ Yâhâ âlâmâ yuwu tap.

“Kasalipyenŋe po yinŋgiwuap yanâmâ sot mem

yiŋgiŋetâ nenomai. Otmu tohât yekbuap yan gurâ to osom ga yiŋgiŋetâ nenomai. Yawu otyiŋginomai yan yâkŋe aŋun pato otnomai.”

Den yawu tap. ²¹ Yâhâ yen mem bâleyeknomai yan matŋe kâpekyiŋgimaihât biwiyenŋe galemahom buku otyiŋginomai. Yawu otyiŋgiŋetâ kasalipyenŋe kaok nâŋgânomai.

13

Gawamangât galemlipnenŋe yenŋât amutgen mannom.

¹ Bukulipne, gawaman me kiap kunlipyenŋe mansai ya yenŋât sâwومان. Lok âlâ me âlâŋe yenahâk gawamangât lok kunŋe ki otmai. Anitâ ikŋahâk gawaman âi sâm yiŋgim katyekmu kinmai. Yakât otmâ gawaman patonŋe galemlipnenŋe katyekŋetâ mansai ya yenŋât amutgen manmunŋe ârândân otbuap. ² Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâŋe ândâpyenŋe kârikŋe otmâ gawaman yenŋât den kumai yan Anitâhât nâŋgâŋetâ gemap. Yakât otmâ Anitâŋe den sâm hâreyiŋgimu matŋe umatŋe menomai. ³⁻⁴ Yâhâ gawamangât lok yanŋeâmâ Anitâhât sâtŋât otmâ tihitnenŋe otmai. Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe orotmeme âlepŋe otmai yanŋe gawamangât lok yenŋât kiŋgityenahât ki otmai. Lok yawuya yenŋât gawamangât lokŋe nâŋgâŋetâ yahatmap. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâŋe orotmeme bâlenŋe otnomai yakât Anitâŋe nâŋgâmu bâlewup. Nâŋgâmu bâlemu gawamangât lok kunlipyenŋe mâmâŋe otyiŋgimu tem lâuwangim matŋe yiŋginomai. Yakât otmâ lok yawuyanŋe gawamangât lok yenŋât kiŋgityenahât otŋet. ⁵ Yawu

gârâmâ lok âlâ me âlâñe kilikmâ manne sâm ot-mainje gawamangât den lâum manñetâ yekñetâ ârândân otbuap. Yâhâ otñetâ bâlemu nâñgâñetâ bi-wiyenjan hâuyekmapgât tem lâuyingim mannomai. Yawu mannomai yanâmâ gawamangât lok yañe Anitâhât sâtgât otmâ hâhiwin ki yinginomai.

⁶ Anitâñe lohimbi tihityeñe otñet sâm gawamangât lok âi sâm yingimap. Yakât otmâ âiyeñe tuhune sâm yan takesihât nanñe katñet sâm ekyongonomai yan im in yawu katñetâ ârândân otbuap. ⁷ Yâhâ takesi topñe topñe ya yengâlen tap yakât mene sâm otñetâ ewe katyekmâ takesihât tewetsenñe katnomai.

Manman kârikñahât bulâñe menomgât sâp utâpguap.

⁸ Yâhâ yeñe lok âlâ me âlâhâlen ari wahap wuân me wuân kandi mene sâñetâ tepyeñe hewewen otmu yinginomai. Yâhâ ambonañe yakât umburuk otbuawân in yawu yinginetâ pesuk sâwuap. Yawu otmâ bukulipyene yengât nâñgâñetâ yahatmu yeñahât nâñgâñetâ gewuap. Yawu otmâ manmai yanâmâ Anitâñe girem den Mose ekumu kulemguop ya kerek lâumai yakât dop otmap. ⁹ Yâhâ girem den yamâ yukât yan.

“Buku âlâhât imbi ki ekmâ otbuat. Me lok nombotñe ki yongorâ munomai. Me kombo ki meyingiwuat. Me buku âlâhât senñe âlâlâ ki ekñâlem membe sâm biwihe pârâk pilâwuat.”

Girem den yu otmu nombotñe ki ekyongoan yakât den kunñe yuwu tap.

“Nenjahât nângâmunje yahatmap yawuâk buku nombotje yengât nângâyîngimunje yahatbuap.” Den yawu tap.

¹⁰ Yâhâ lok âlâ me âlâje den yu lâum buku âlâhât nângâjetâ yahatmap, lok yawuyaje buku âlâ me âlâhât ki nângâm bâleyîngim mem ge katyekmai. Yawu otmâ buku konok otyîngim girem den kerek lâumai yakât dopje otmâp.

¹¹ Yawu torokatmâ otmâ mannomgât yuwu sâmune nângâjet. Emelâk Yesu Kiristohât den pat nângâmunje bulâje otmu yâkâlen biwinenje katbin yan Anitâje manman kârikjahât pat kuningiop. Yawu gârâmâ pat kuningiop yakât bulâje menomgât sâp ya utâpguap. Yakât otmâ kâlâwahom yahatmâ Kiristohât âi tuhune. ¹²⁻¹³ Nen kerekje âi kârikjeâk tuhunehât biwinaje nanjan. Yakât otmâ den âlâen hâum sâmune nângâjet. Sâp yiwerenje yuâmâ emet hañ sâwe sâm emet topje palalañ yap. Yakât otmâ kâlâwahom yahatmâ manman hângiñe pilâm pesuk pilânomai. Orotmeme bâleje âlâlâ ki otnomai. To kârikje ki nem biwi hâlim otnomai. Me ki hionakmâ tep bâle nanjanjinomai. Orotmeme yawuya bet pilâm yan lohimbî nombotjañe lok senyenjan kinmâ orotmeme âlepje nanje otjetâ yekmai yakât dopjeâk otmâ mannomai. ¹⁴ Yawu manmâ lohimbîje Yesu Kiristohâlen biwiyenjañe kepeim manjetgât yâkñe olop miop yawu otmâ tem lâuwanjîm mannomai. Yawu manmâ yâkât den pat âlepje sâm haok tuhunomai. Tem lâuwanjîm mannomai yan emelâk orotmeme bâleje ekñâlem otmâ tâpîkguminiwi ya witgum otmain sâm biwiyenje

galemahom mannomai.

14

Nenje orotmeme tâṅâṭ âlâlâ otmain yakât An-itâṅe ki nâṅgâmu yahatmap.

¹ Den âlâ yuwu sâmunne nâṅgâṅet. Lohimbi nombotṅaṅe Yesu Kiristohâlen biwiyenṅaṅe tiṅâk ki kepeim manmai yamâ yâkât den ki nâṅgâm heṅṅṅumai. Yakât otmâ lok yawuya orop den ki sahaṅginomai. Lok yawu yamâ buku otyiṅgim yâk orop biwiyenṅe hikuakmâ konohâk otbuap.

² Yakât yuwu sâmunne nâṅgâṅet. Lok nombotṅaṅe Kiristohât den nâṅgâm heṅṅṅum sonḡo bau ki ekmâ kiwilim nemai. Yâhâ lok nombotṅaṅeâmâ gorâyiṅgimu yuwu sâmai. “Maiṅ, sonḡo bau yukât topṅe girawu? Porom Lâpio mepaem hotom uyiṅgim yan neṅetâ torehenṅe in tap ya yu mon?” Yawu sâm sonḡo bau ya bet pilâm salup konok nemai. ³ Yâhâ sonḡo bau nemaiṅe buku âlâhât ki nâṅgâṅetâ gewuap. Otmu An-itâṅe sonḡo bau nemai ya yekmu ârândâṅ otmap. Yakât otmâ sonḡo bau ki nemaiṅe ya yeṅgât ki nâṅgâm bâleyiṅgim sâm ge katyeknomai. ⁴ Lok âlâ me âlâṅe buku âlâhât nâṅgâm bâleyiṅgimai me sâm ge katyekmai yamâ Anitâ Ambonenṅaṅe yekmu bâlemap. Kutdânenṅe Kiristo ikṅak lok kerek nengât biwinenṅe ekmap. Yakât otmâ hâmbâi nenṅe otmain memain ya ekmâ sâm hâreniṅgiwuap. Yâhâ lok âlâ me âlâṅe Kiristohât tem lâuwaṅgimai yamâ mâmâṅe otyiṅgimu hâmbâi sâp patoen yâkât senṅan kinṅetâ yekmu ârândâṅ otbuap.

⁵ Yâhâ Yura lohimbi nengât tatmâ nângâ nângâ hilâm me homban̄ yamâ top̄ne top̄ne tap yakât sâwe. Anitâne nenekmu ârândân̄ olâk sâ̄m lok nombot̄ne hilâm âlâ me âlâhât nângânetâ yahatmu yan tatmâ nângâmai. Otmu lok nombot̄neâmâ hilâm âlâ me âlâhât nângânetâ dop konohâk otmu yan haon̄mâ ârândân̄ Anitâ mepaemai. Yakât yuwu sâ̄mune nângânet. Hilâm âlâen me âlâen Anitâ mepaem tatnomai yamâ yen ik̄niâk ik̄niâk en̄gatyeneâk otmâ yan biwi yâhâp ki otnomai. ⁶ Yâhâ lok âlâ me âlâne en̄gatyeneâk otmâ hilâm âlâen me âlâen Anitâ mepaem tatmai yamâ yekmu ki bâlemap. Yâhâ lok âlâ me âlâ songo bau nemaīne Anitâ mepaem nejetâ ya gurâ yekmu ki bâlemap. Otmu lok nombot̄ne âlâ salup konok nemaīne yawuâk Anitâ mepaem nejetâ yekmu ki bâlemap. Yakât otmâ en̄jakmâ ki sâ̄m ge karaknomai.

⁷⁻¹⁰ Den sâ̄m aran yukât top̄ne yuwu nângânom. Kiristohât lohimbi emelâk muwi, me sâp yi-werēne mansain me hâmbâi tetem mannomai kerek nengât Kutdânen̄ne otmâ galemnongoâk sâ̄m Anitâne hângângumu ge muop. Otmu mu-mun̄jambâ mem yahatmu tatmap. Otmu yâk̄ne konok kunnen̄ne tatmâ yâhâmbisâp. Yakât otmâ nen̄jahâlâk nângâm mannomgât dop âlâ ki tap. Otmu sâp patoen Anitâne biwinen̄ne ekmâ den sâ̄m hâreningimu Kiriston̄e sârerenenekmâ man-man kâr̄ik̄jan mem katnenekmu orowâk manmâ yâhânom. Yakât otmâ ki sâ̄m bâleanḡinom. ¹¹ Den yan yūne emelâk Anitâne poropete âlâ den ekumu kulemḡuop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Nâmâ Manman Ambōne. Yakât otmâ lohimbi

kerekņe ewe katnekmâ metenan kinmâ
 “Ambonnenņe, gâhât heronņe nângâhihiain”
 sâm mepaeneknomai.” Yawu tap.

¹² Yakât otmâ nen kerekņe Anitâhât senņan
 kinmâ otmain memain yakât ekumunņe
 nângâwuap.

*Bukulipnennņe manman âlâ manmai ya yekmâ
 ki nângâm bâleyiņginom.*

¹³ Yakât otmâ ki nângâm bâleanņinom. Yâhâ
 bukulipnennņe otņetâ bâlemap sâm nennahâlâk
 ki nângâmunņe yahatmu ihilâk mannom. Yâk orop
 biwinnenņe hikuakmâ konohâk otmu mannom.

¹⁴ Nâņe Kiristo orop biwinetņe hikuakmâ konohâk
 oap. Yakât yuwu nângâmune bulâņe oap. Anitâņe
 wahap topņe topņe, sot kâle, sonņo bau, me
 âlâlâ, yuâmâ ki neneņe sâm samut ki kalop.
 Wahap topņe topņe kalop yamâ neneņeâk
 hârok. Yakât otmâ lok âlâ me âlâņe sonņo bau
 me sot kâle ekmâ ki neneņe sâm samut katmai
 yamâ yeņe eņgatyeneâk watmâ katmai. Yawu
 sâmai yakât kakņan ihilâk neņetâ biwiyenņan
 hâumu aņulaknomai yamâ yeņe wahap. Anitâņe
 orotmeme yawu otņet sâm ki kalop. ¹⁵ Yawu
 gârâmâ bukulipnennņe sonņo bau ki nemai
 ya yeņgât senyenņan sonņo bau ihilâk nenom
 yamâ dondâ bâlewuap. Kiristonņe bukulipnennņe
 yawuya orowâk nengât sârerenenekmâ ge muop.
 Yakât otmâ nenņe lok sen senân tatmâ sonņo
 bau nemunņe bukulipnennņe yawuyenņe nenekmâ
 nengâlen torokatņetâ orowâk nenom yanâmâ
 samut katbi ya loņgâem ihilâk neņetâ biwiyenņe
 orotok sâwuap. Biwiyenņe orotok sâmu Kiristo

betbangim orotmemeyene bâlene pilâwi ya miwirikum otmâ hiliwahomai sâm nenne lok sen senân kinmâ songo bau ki nenom. ¹⁶ Nenneâmâ songo bau nemain yan biwinenñaje nângâmunne ki hâunenekmap. Yawu gârâmâ bukulipnenne nombotñaje nenekmâ sâm bâleningimaihât lok sen senân tاتمâ songo bau ki nenom. ¹⁷ Yawu gârâmâ nenne sot kâle me songo bau kiwilim nombotñe nemain otmu nombotñe ketetmain yakât Anitâñe ki nângâmap. Yâhâ biwinenñaje hikuakmâ konohâk otmu tem lâuwangim herone kakñan mannehât Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otningimap. ¹⁸ Yawu manmunne lohimbi belângen manmaine nângâningiñetâ yahatmu Anitâñe nenekmu ârândâñ otmap.

¹⁹⁻²¹ Yawu gârâmâ yâhâpñe sâmunne nângâñet. Anitâñe sot kâle me songo bau katningiop yamâ neneñe hârok. Yawu gârâmâ bukulipnenñaje nenekmâ nengâlen torokatñetâ orowâk nemunne yan yenak samut katbi ya lonğâemai sâm lok sen senân tاتمâ songo bau me to kârikñe ki nenom. Yâhâ bukulipnenñaje wuân me wuângât samut katmai yañe nângâm bâleningimaihât ya yengât senyenñan kinmâ ya ki otnom.

Nen Anitâhât komot konok mansain yuñe hionakmain sâm sot kâle me songo bauhâlâk ki nângânom. Yawu gârâmâ biwinenñaje hikuakmâ konohâk otmu tihit orañginom yakâlâk nângâm mannom. ²²⁻²³ Yakât yuwu sâmunne nângâñet. Anitâñe songo bau me senne âlâlâhât samut ki kalop ya nângâmain. Yakât otmâ songo bau me âlâlâ nemain yan biwinenñaje nângâmunne

ki hâunenekmap yan herone nângâmain. Yawu gârâmâ bukulpnenne nombotjaŋe soŋgo bau me to kârikŋe me âlâlâ yakât samut katmai ya senyenjan kinmâ ya ki otnom. Yâhâ Anitâŋe konok biwinenjahât topŋe nângâmap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe biwi yâhâp kakŋan yu ya otmai me nemai yanâmâ biwiyenŋe ekmu ki ârândâŋ otmap.

15

Kiristone ikjahâlâk ki nângâm manminiop yawu mannom.

¹⁻³ Bukulpne, yenjahâlâk nângâmai-hât yuwu sâm ekyongomune nângâŋet. Kutdânenne Kiristone ikjahâlâk ki nângâm manminiop. Yakât emet inânŋan lok âlâŋe den kulemguoŋ yakât bulâŋe Kiristohâlen teteop yamâ yuwu tap.

“Anitâ, lohimbî gâhât sâmbâlehihimainŋe nâŋe tem lâuhihiman yakât mem ge katneksai.”
Yawu tap.

Yâhâ Kiristone olop yakât dopŋeâk nenâmâ yuwu otnom. Bukulpnenne Anitâhât den topŋambâek ki nângâmainŋe soŋgo bau nenehât samut katmai ya yeŋgât ki nângâm bâleyiŋgim nennejahâlâk nângânom. Yawu otmâ Anitâhât den nângâm henŋeŋuŋet sâmbâlohotŋan den kâsikum yiŋginom. ⁴ Emelâk Anitâŋe den ekyongomu kulemguwî ya nângâm mannom. Yawu manmunne umatŋe topŋe topŋe teteningiwuap yan ki pârâk pilâmunne biwinenŋe orotok sâwuap. Emelâk manman kârikŋan mannomgât pat kuningiop yakât biwinenŋe mem mannom. ⁵⁻⁶ Yâhâ Anitâhâlen biwiyenŋe kepeim manŋetâ umatŋe âlâlâ teteyiŋgiwuap yan mâmâŋe otyiŋgimu

ki lohotņe otrjetâ biwiyeņe orotok sâwuap. Otmu biwi nâņgân nâņgânyeņe hikuakmâ konohâk otmu lauyeņe menduhum Kutdânenņe Yesu Kiristo âwâņe mepaerjetgât nâņgâm ulitgum manman.

Yura lohimbiņe pâku lohimbi orop manman kârikņahât bulâņe menomai.

⁷ Kiristoņe buku otrningimap yan orotmeme-nenņe yuwu yawu otmain yakât ki nâņgâmap. Yakât otmâ bukulipyenņe orop biwiyenņe hikuakmâ konohâk otmu ki sâm bâleanņinomai. ⁸ Yawu otmâ Anitâ mepaem yâhânomai. Otmu emelâk Anitâņe Awaraham, Isaka, otmu Yakop ikņe pat kuyiņgim den ekyongop. Yâhâ sâp yiwerenņe yuâmâ nenņe pat yakât nelâmguop nâņgâmaingât nanņe Kiristo hâņgângumu Yura lohimbi nengâlen teteop. Nengâlen tetem yan nenņe Anitâhâlen biwinenņe kepeim pat yakât bulâņe menomgât kulem topņe topņe mem ikņe den pat âlepņe eknongop. ⁹ Yâhâ yen pâku lohimbiņe yawuâk yâkâlen biwiyenņe kepeinetâ Anitâņe umam sâyiņgim tosayeņe pilâmu orowâk mepaem mannomgât giop. Den yan yuņe emet inânņan poropete nombotņe den kulemguwi ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Yakât otmâ nâņe pâku lohimbi orop manmâ kiki meņgihim mepaeheknom.”

¹⁰ Otmu âlâmâ yuwu tap.

“Emelâk Anitâņe Isirae lohimbi meyekmâ pat kuyiņgiop ya orop pâku lohimbiņe menduhuakmâ heronņe otbaņginomai.”

¹¹ Otmu âlâmâ yuwu tap.

“Lohimbi hânñan kulemñan me wosapâ wosapâ mansai ya orop Kutdânenñe Anitâ mepaene.”

¹² Otmu âlâmâ Yesaianje kulemguop ya yuwu tap.

“Dawitihât senâmbâ gâtñe âlâñe tetem pâku lohimbî yeñgât kunyeñe manmâ tihityeñe otbuap. Tihityeñe otmu lohimbîñe yâkâlen biwiyenñe kepeim mannomai.” Den yawu tap.

¹³ Anitâñe manman kârikñahât pat kuningiop yakât bulâñe orowâk menomgât mâmâñe otningimu yâkâlen biwinenñe kepeim manmain. Yeñe yawu torokatmâ mannomai yan biwiyenñe hikuakmâ konohât otmu herone kakñan mannomai. Otmu Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otyingimu pat kuyingiop yakât bulâñe menomai sâm Anitâ ulitguman.

Anitâñe Kiristohât aposolo sâm Paulo âi wañop.

¹⁴ Bukulipne, yeñe biwiyenñe hikuakmâ buku orañgim Anitâhât den yakât ki hâum pâpgum mansai. Yakât otmâ yeñahâk den kâsikum añgim tânahonomaihât dop tap. Biwinañe yawu nañgan.

¹⁵⁻¹⁷ Otmu yen pâku lohimbîñe Kiristohâlen biwiyenñe kepeim manñetgât Anitâñe ikñahâk nâñgânihim Yesu Kiristohât aposolo sâm âi nihiop. Yakât otmâ Kiristohât den pat âlepñe kâsikum yingim gan. Yâhâ Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otyingimu Anitâhât tem lâuwañgijetâ yekmu ârândâñ olâkgât nâñe biwinañe tiñâk kepeim hoñ bawañgiman. Hoñ bawañgim yan Kiristo orop biwinetñe kepeiakmu mâmâñe otnihimu âi memune bulâñe pâku lohimbî yeñgâlen tetemap. Yakât nâñgâmune yahatsap.

Yakât otmâ den kulemgum katyınđian yukât pânđe konok konok nânđâm henđenđunđetđât pahâk ekyongoan. ¹⁸⁻²¹ Kiristođe mâmânđe otnihimu âi memune bulânđe teteap yakât sâwe. Emelâk bukulpnânđe Kiristohât den pat ya Yerusalem kapi ambolipnđe ekyongowi. Yakât otmâ yâknđe âi tuhuwi ya torokatmâ tuhuwomđât ki nânđâwan. Yawu gârâmâ nâmâ lohimbî Kiristohât den pat ki nânđâwi ya yengâlen nânđe sâm ari ekyongowehât nânđâwan. Yawu nânđâm Yerusalem kapi pilâm yapâ kapi nombotnđe ya yengâlen nep tuhum yanak Ilurikon mewan. Yan ari den pat âlepnde ekyongowan. Otmu Wâtđât mâmânđahât Heaknđe mâmânđe otnihimu kulem topnđe topnđe memune eknđetâ âlâ kândâkdâ otmu Kiristohâlen biwiyenđe katbi. Den yan yunđe emelâk poropete âlânđe den kulemguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Yâhâ lohimbî hânđan kulemđan manmâ yâkât den pat ki nanđai ya yengâlen ari puwâk ekyongonđetâ nânđanđetâ keterakyingiwuap.” Yawu tap.

Paulođe Roma kapi ariwom nânđâm yakât ekyongop.

²² Otmu nânđe kapi ârândânđ yâhâm gem den pat âlepnde ekyongowan yan yengâlen takawom sâm yambuđe berumnde biwinanđe hikum gaminiwan. ²³ Den ekyongom gamune ârândânđ oap gârâmâ kapi yu pilâm yengâlen takawom. ²⁴ Taka tipnđe tatmâ nânđâwom yanâmâ yen orop Kiristohât den alahum tep âlep nanđanđinom. Yen orop yan manmâ yapâ yenđe mâtâp menihinđetâ Sipein hânân ari Kiristohât den pat puwâk

ekyongowom. ²⁵⁻²⁷ Otmu Yerusalem kapi ambolipnaje Kiristohâlen biwiyenaje kepeim mansai ya nombotne senje âlâlâhât umburuk otmâ mansai. Den pat ya Makeronia otmu Akaia ambolipne Kiristohâlen biwiyenaje kepeim mansai ya ekyongomune nângâm tânyongone sâm nanje mem menduhum nihiai. Yakât otmâ biwinaje yuwu nanjan. Anjoân nen Yura lohimbiye kapinenne pilâm pâku lohimbi yengâlen ari Kiristohât den pat ekyongowin. Ekyongomunne nângânetâ bulâne otmu yâkâlen biwiyene katnetâ Anitâne tosa pilâyingim manman kârikjahât pat kuyingiop. Yakât matjeâmâ pâku lohimbiye Yura lohimbi senje âlâlâhât umburuk mansai ya yengât nanje menduhum nihiai yu mem ari Yerusalem kapi ambolipne yingiwom. ²⁸ Otmu pâku lohimbi Kiristohâlen biwiyenaje kepeim mansaîne tep âlep nângâyingim nanje yu menduhum katyingiai yukât den pat ekyongowom. Ekyongom yanâmâ yâk pilâyekmâ yengâlen takawom. Taka yen orop yan tipine tatmâ nângâm benje yen pilâyekmâ Sipein hânân ariwom. ²⁹ Yengâlen takawom yan Kiristone mâmâne otningimu biwinenaje kepeiakmâ konohâk otmu herone nanjangim mannom. Biwinaje yawu nanjan.

³⁰ Bukulipne, Kutdânenne Yesu Kiristone sârerenenekmâ kawenenjan kinmu kuwetâ muop. Yakât yeje nâhât sâm Anitâ ulitgunetâ mâmâne otnihimu lohimbi belângen manmai ya den pat âlepne ekyongomune nângâm Kiristohâlen biwiyene katnomai. Otmu

Wâtgât mâmânâhât Heakņe mem hewewen tuhunenekmu biwinenņane kepeiakmâ mansain. Yakât yuwuhât otmâ nâhât biwiyenņane tiņâk kepeim ulitgunomai. ³¹ Pâku lohimbijne nanņe mem menduhum nihiai yu mem ari Yerusalem kapi ambolipņe yinņiwom. Yinņimune nânġâņetâ ârândân otbuapgât ulitgunomai. Otmu Yuraia ambolipņe Kiristohât den pat nânġâņetâ gemu bet pilâmaiņe mem bâlenekmaihât ulitgunomai. ³² Yawu ulitgunomai yanâmâ Anitâņe nânġânihimu yenġâlen takamune orowâk tatmâ biwinenņe sânduk sâmu heronņe nanņanņinom. ³³ Otmu Anitâ biwi sânduhân katnenekmapņe yen orowâk tatmâ tihityenņe olâkgât ulitguman. Ya bonņanâk.

16

Pauloņe Roma yenġât nânġâyinņiop.

¹⁻² Bukulipne, nâ yenġât tep hero nânġâyinņian. Yakât otmâ den bâiņe yu sâh hârewe. Tounenņe âlâ, kutņe Piwi sâh, yâkņe Keņgeria ambolipņe Kiristohâlen biwiyenņane kepeim mansai ya yenġât hoņ bawa manmâ tânyongomap. Otmu nâ gurâ yawuâk tânnohomap. Yakât otmâ pepa yu bâiņe kulemguan gârâmâ Piwi waņmune mem Roma yenġâlen takawuap. Takawuap yanâmâ Kutdânenņe Kiristoņe buku otningiop yakât dopņeâk yenņu buku otbaņginomai. Otmu wahap wuân me wuângât umburuk otmâ âiyongowuap ya in yawu waņnomaihât nanņan.

³ Otmu yenġâlen gâtņe lohimbi yâhâp, kutyetņe Akuila yet Pirisila, yâk orop biwinenņane hikuakmu Kiristohât âi meminiwin. ⁴ Âi orowâk

meminiwin yan lohimbi belângen mansaiņe mem bâlenekmai sâm hâkyetņe ki biuk sâop. Yawu otmâ tânohomutâ orowâk nep tuhum gawin. Yakât otmâ nâ otmu pâku lohimbi Kiristohâlen biwiyenņe kepeim mansaiņe yâk yetgât nâņgâyitgian. ⁵ Otmu lohimbi nombotņe yâk yetgât emelan yâhâ menduhuakmâ Kiristohât den ya alahum kiki mewañgim mepaemai yengât nâņgâyinġian.

Otmu Asia hânân gâtņe, lok âlâ, kutņe Epaineto sâm, anġoân Kiristohâlen biwiņe kalop yâkât nâņgâwaņgian. ⁶ Otmu imbi âlâ, kutņe Maria, yâkņe yengât nâņgâmu yahatmu hoņ bayinġim mansap yâkât nâņgâwaņgian. ⁷ Otmu bukuyâhâtne âlâmâ, kutyetņe Andoroniko yet Yunia. Nâņe Kiristohâlen biwine ki katban yan biwiyetņe yâkâlen katmâ aposolo âi mem gaowot. Yakât otmâ mem pâi emetņan katyelekņetâ orowâk manbin. Yâk yetgât nâņgâyitgian.

⁸ Otmu bukune âlâmâ, kutņe Ambiliato, yâkât nâņgâwaņgian. ⁹ Otmu lok âlâ, kutņe Uruwano, orowâk manmâ Kiristohât âi mewit yâkât nâņgâwaņgian. Otmu bukune, Sitaki yakât nâņgâwaņgian. ¹⁰ Otmu bukune âlâmâ, kutņe Apele sâm, emelâk yâkâlen umatņe âlâ teteop. Yawu tetewaņgiop yamâ Kiristohâlen biwiņe tiņâk kepeim kârikņeâk kinop, yakât nâņgâwaņgian. Otmu Aristowolohât hep torehenlipņe yengât nâņgâyinġian. ¹¹ Otmu bukune âlâmâ, kutņe Herorion, yâkât nâņgâwaņgian. Otmu Narikisohât hep torehenlipņe Kiristohâlen biwiyenņe kepeim mansai ya yengât nâņgâyinġian.

12 Otmu ata gari Tiripaina yet Tiriposaŋe Kutdâhât tem lâuwaŋgim yâkât âi tuhum mansawot ya yetgât nâŋgâyitgian. Otmu imbi âlâ, kutŋe Peasi, Kutdâhât âi yakât biwiŋaŋe tiŋâk kepeim tuhum mansap yâkât nâŋgâwaŋgian. 13 Otmu lok âlâ, kutŋe Lupo, yâhâmâ Kutdâhât tem lâuwaŋgimu ekmunŋe yahatsap. Otmu mâmâŋaŋe yâk wawaeop yakât dopŋeâk nâ wawaenekmâ gaop yâk yetgât nâŋgâyitgian. 14 Otmu lok kiŋgitŋe orowâkŋe menduhuakmâ Kutdâ mepaem manmai ya yeŋgâlen gâtŋe nombotŋeâk kutyenŋe yongonbe. Asingirito, Pilehon, Herema, Patorowa, Hereme, yâk yeŋgât nâŋgâyinŋian. 15 Otmu lohimbi yâhâp, Piloloho yet Yulia, emetyetŋan bukulipyetŋe, Nereo otmu garinŋe, âlâmâ Olimpa, lohimbi nombotŋe kutyenŋe ki nâŋgâyinŋian ya orowâk menduhuakmâ Kiristo mepaemai yâk yeŋgât nâŋgâyinŋian.

16 Yakât otmâ yu sâlikum nâŋgânomai. Yawu otnomai yan Anitâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim buku oraŋgim mansai yakât heronŋe nâŋgâm parahuaknomai. Otmu kapiŋe kapiŋe Akaia otmu Asia hânân tatmâ arap yakât ambolipŋe biwiyeŋaŋe Kiristohâlen kepeim mansainŋe yeŋgât nâŋgâyinŋiai.

17-18 Bukulipne, den tâlâwâk ekyongomune nâŋgâm heŋgeŋgum biwiyeŋan katŋet. Anŋoân topŋe katmâ Kiristohât komolâmbâ nombotŋaŋe yeŋgâlen toho yâkât den pat âlepŋe kâsikum yinŋiwi. Den kâsikum yinŋiwi yamâ yeŋambâ gâtŋe lok nombotŋaŋe yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmu kutdânenŋe Kiristohât ki tem lâuwaŋgimai. Yâkŋe

den bulâne ya nângâm kelanġatmâ bukulipyene lohotġan mansai ya kâityongom biwiyenġan kionġetâ mâtâp tâpikgum hionġakmaihât galemahom heġenġum mannomai. Yawu otmâ lok yawuya betyongonomai. ¹⁹ Yâhâ anġoân den pat âlepġe ekyongonġetâ nângâwi yapâek yeġe biwiyene galemahom den ya tâġ tâġâk lâum gawi yakât sâm haġ tuhuġetâ nângâm herone otban. Yeġe yawuâk torokatmâ manġetâ den topġe topġe ekyongonġetâ nângâġetâ Kiristohât den orop ki lâuakbuap ya pilânomai. Yâhâ yâkât den orop lâuakbuap yamâ nângâm biwiyenġan katmâ mannomai. ²⁰ Yawu otmâ Anitâne yeġġât biwi nângân nângânyene mem konohân tuhumu hikuakmâ konohâk otmu ki hionġaknomai. Yanâmâ yâkġe mâmâne otyiġgimu biwiyene galemahom lok nombotġane Satangât tem lâuwangim Kiristohât den pat kelanġatmai yamâ watyekġetâ arinomai.

Yâhâ Kutdânenġe Yesu tihitnenġe otmapġe biwi nângân nângânyene mem konohân tuhumu kepeiakmâ manġetġât Anitâ ulitguman.

²¹ Timoteo orowâk manmâ âi tânahomait yâkġe nângâyġiap. Otmu bukulipne, Lukio, Yason, Sosi-pata yâkġe yawuâk nângâyġiai.

²² Otmu nâmâ kutne Tetio, Paulone den yu eknohomu kulemgum katyġgian. Nâne yawuâk nângâyġian.

²³ Otmu, lok âlâ, kutġe Gaio, yâkât emelan yâhâ menduhuakmâ Kiristo yet Anitâ mepaeyelekmain. Yâkġe nângâyġiap. Otmu lok âlâ kutġe Erasto yâhâmâ kapi ambolipġane takesi katmai ya galemgumap, yâkġe yawuâk nângâyġiap. Otmu miti lok âlâ, kutġe Kuato,

yâkņe yawuâk nâņgâyiņgiap. ²⁴ Kutdânenņe Yesu tihitnenņe otmapņe yen kerek biwi nâņgân nâņgânyenņe mem konohân tuhumu kepeiakmâ mannomai. Ya bonņanâk.

Den bâiņe ekyongop.

²⁵⁻²⁷ Bukulipne, den yu bâiņe sâmunne pesuk sâek. Emelâk embânân Yesu Kiristohât den yukât topņe amokņan talop. Yakât otmâ lohimbi kiņgitņe orowâkņe yeņe nâņgân nâņgân watmâ yakât topņe pâpguminiwi. Yawu gârâmâ Anitâhât poropeteliņņeâmâ yakât topņe nâņgâm heņgeņgum emet inânņan den kulemgumi yu Yesu Kiristoņe nen aposololiņņe kâsikum ningiminiop. Yawu gârâmâ lohimbi hânņan kulemņan manmâ araiņe den yu nâņgâm Kiristohâlen biwiyeņe kepeim Anitâhât tem lâuwanņim manņetgât nen gurâ ikņe sâtgât den kâsikum yiņgim mansain. Yâhâ Kiristohât den kâsikum yiņgian yu nâņgâm biwiyeņan katmâ mannomai yanâmâ Anitâņe mâmâņe otyiņgimu yâkâlen biwiyeņe tiņâk kepeim ki lohotņe otnomai.

Otmu Anitâ nâņgân nâņgânņe yahat yahatņe yâkņe ikņahâk nanņe Yesu Kiristo hâņgângumu ge kawenennan kinmâ muop. Mumunambâ yahatmâ himbimân âwurem yâhâmu âwânâit tawot. Yawu nâņgâm nenņeâmâ Anitâ Awonnenņe sâm heroņe otbaņgim mepaem manbisâin. Ya bonņanâk.

Nâ bukuyeņe,
Paulo

lxxx

Yesuât Den Pat Âlepŋe
The New Testament in the Selepet Language of Papua
New Guinea
Nupela Testamen long tokples Selepet long Niugini

copyright © 1986 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Selepet

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2012-10-23

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 22 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023

995083d2-705e-5a60-af47-1e36806ccbc